

AAKUUSTI

4/17

SAVOLAESUUVEN
IÄNENKANNATAJA

Joulukuu 2017 29. vsk

*Hilsen fra Norge
finnskogene*

*God jul og
godt nyttår 2018*

Pääkirjoitus: Omien joukossa	3	Nostan lipun salkoon	21
Savolaista huumoria Siilifolkissa	4	Sattumia vuonna 1918	22
Norjassa ollaan ylpeitä savolaisjuurista	5	Keke savonsi Heli Laaksosta	23
Luostarimatka Novgorodiin	9	Kaihomielisistä säkeistä 100 vuotta	24
Runoutta joulusta	10	Vastoenkäämisiä	25
Saunasta joulunviettoon	11	Ei ennee ens jooluna	26
Savolaisten tulevaisuus	12	Matti Pitko; Savo vapaaksi!	27
Puumerkkien salaisuus	14	Saksittuja MRS	28
Kummittelua kielellä	15	Mannerheim Runnilla	32
Murreseurojen iltamissa	16	Suomalaisia tähtihetkiä	34
P.J. Airaksinen mies monessa mukana	18	Entisaejan joolu-uatto	35
Savolaismummu nekstillä levelillä	19	Jopes	38
Kiitosta Savon Sanomille	20	Murrekilpailu v. 2018	39

Savon Kielen Seura r.y:n hallitus 2017

Puheenjohtaja Seppo Kononen (18), varapuheenjohtaja Tuula Ollila (19), sihteeri Eila Ollikainen (18), Anna-Liisa Happonen (19), Jukka Lappalainen (18), Teuvo Laakkonen (18), Jari Känninen (19), Auli Poutiainen (18), Raili Pursiainen (19), Leo Puurunen (18), Eeva-Liisa Pennanen (18).

Varajäsenet: Veikko Huuskonen (19), Keijo Karhunen (19), Helga Ylönen (19), Risto Lappalainen (18), Marja-Riitta Saastamoinen (19), Matti Väisänen (18), Anneli Lujanen (18) sekä Raija Uhlback (19) rahastonhoitaja.

AAKUSTI 4/2017

Savolaesuuven iänenkannattaja, 29. vuosikerta.
ISSN 1456-3827, www.savonkielenseura.fi
Kultti ry:n jäsenlehti (www.kultti.net)
Julkaisija: Savon Kielen Seura r.y.
Perustettu 1982.
Päätoimittaja: Seppo Kononen, Koulutie 5, 73600 Kuavi, P. 050 5461317, s-posti: seppo.kononen@savonsanommat.fi
Toimituskunta: Seppo Kononen, Osmo Pekonen, Eeva-Liisa Pennanen, Riitta Raatikainen, Leo Puurunen ja Jukka Nykänen.
Taitto: Jukka Nykänen, os: jukkan.email@gmail.com

Hinnat: Vuosikerta 4 num. 20 e. irtonumero 5 e. S k:n seuran jäsenille sisältyy jäsenmaksuun.
Ilmoitushinnat:
1/1 sivu on 250 e, 1/2 sivua: 125 e
Pankkiyhteys: FI02 5397 0820 0128 21
Painopaikka: Kuopion painatuskeskus, Kuopio
Seuran Sihteeri: Eila Ollikainen, Taivaanpankontie 17 D 31, 70200 Kuopio, 044 2757442, eila.ollikainen@dnainternet.net
Rahastonhoitaja Raija Uhlback, Ruutikuja 2 C 37, 70340 KUOPIO, P. 050 917 4462, raija.uhlback@suomi24.fi
Tilaukset ja jäsenasiat: Raija Uhlback, ks. yllä
Lehdet: v. 2018 lehti ilmestyy 4-numeroisena:
No 1/2018: Aineiston jättöpvm. 15.02.2018. sähköisesti osoite: jukkan.email@gmail.com

Omien joukossa

Jokaisen ihmisen elämässä lie hetkiä, jolloin aika menettää merkityksensä. Omalle kohdalle yksi sellainen osui viime syyskuulle, kun Juutilan kellonvalajamistarini **Eljas Juutilaisen** ja hänen **Marketta**-vaimonsa olimme mukana Norjan suomalaismetsissä Risbergetin kylän savolaisasutuksen 350-vuotisjuhlissa. Joukon keskellä täpötäydessä kylätalossa tuli väkisininkin tunne, että vaikka salissa ei ollut yhtään tuttua, niin nyt oli vuosisatojen jälkeen palattu omien joukkoon. Ja kun katsoi näiden metsäsuomalaisten jälkeläisten kasvoja, ihan samantavaisilta savolaisilta he näyttivät kuin ukot ja akat Rautalammin syksyisillä pestuunmarkkinoilla tai Tervossa, josta juhlihan kylän valtasuvun Risbergien kantaisät ja -äidit aikanaan lännen korpimaille lähtivät – tuolloin vielä Purasten nimellä.

Norjalaiskylän asukkaat ovat ottaneet tunnuslauseekseen ”historia, meidän ylpeytemme ja voimamme”. Risbergin suvun päämies **Öivind Risberg** on yritysjohtaja, joka on tehnyt menestyksellistä uraa Yhdysvalloissa niin öljy- kuin kaubisbisneksessään. Ulkoisesti hänellä olisi varmasti yltä kyllin kaikkea, mitä ihmisen elämään tarvisee, mutta yltäkylläisyyden keskellä hän ei halua unohtaa niitä juuria, joista hän on elinvoimansa saanut.

Yhdeksän vuotta sitten Risbergetin kylähautausmaalle tilattiin kirkonkello Purasten suvun lähtömaakunnasta Savosta, ja mieleen on painunut sykähdettävänä se hetki, kun Öivind Risberg kellon vihkimisen jälkeen käveli äitinsä hau-

dalle, polvistui hautakiven eteen ja kädet ristissä kiitti emoaan ja esivanhempiaan.

Huomaammeko me tänne Savoon jääneet tuntea ylpeyttä esi-isistämme, jotka vähintään tuhannen vuoden ajan ovat tätä maakuntaa asuttaneet ja hengissä pitäneet? Unohdammeko tietoisesti menneisyyden ja keskitymme elämään tätä päivää, omia yksilöllisiä tarpeitamme tyydyttäen?

Pahoin pelkään, että tässä globaalissa ajassa, jolloin koko maapallon murheet ja ilot tulevat television ja internetin välityksellä reaaliajassa jokaiseen savolaiseen kotiinkin, maailman asiat hukuttavat alleen oman kotimaakunnan ja sen ihmisten asiat.

Jos hallituksen lupaama maakuntahallinto toteutuu, se tarvitsee toteutuakseen myös uuden savolaisen henkisen herätyksen. Norjalaisen pienen savolaiskylän Risbergetin tunnuslause pätee myös täällä koti-Savossa: Historia, meidän ylpeytemme ja voimamme.

Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlat huipentuvat joulukuun kuudentena päivänä.

Jo vuoden mittaan on tuotu esille, miten eduskunnassa itsenäisyyspäätöksen kopautti nuijalla pöytään savolainen valtiomies – Leppävirralla syntynyt ja Kuopion lyseon käynyt Otto Johannes Lundson ja että Pehr Evind Svinhufvudin johtamassa ”itsenäisyssenaatissa” oli mukana myös toisena maatalous-

ministerinä yksi kuopiolainen - **Eero Yrjö Pehkonen**, jonka sukujuuret olivat tosin Pohjois-Pohjanmaalla.

Mutta vuoden mittaan on käynyt ilmi, että olihan Svinhuvufvudin senaatissa myös toinen Kuopiossa tai virallisesti silloisessa Kuopion maalaiskunnassa syntynyt ministeri. Sosiaaliasioita hoitanut **Oskari Wilho Louhivuori** (1884-1953) teki vaikuttavan elämäntyönsä Helsingissä, mutta oli nähnyt kuitenkin päivänvalon nykyisen Länsirannantien varressa Palosilla, jossa hänen isänsä toimi Suovun sahan isännöitsijänä. Suku oli alkuaan Lohtandereja, mistä se muutettiin Louhivuoreksi 1905.

O.W. Louhivuori oli aikansa johtavia vakuutusmatemaatikkoja ja toimi Suomen itsenäistyttyä muun muassa pitkään henkivakuutusyhtiö Salaman johtajana. Kahdeksan viimeistä elinvuottaan hän omisti Kauppakorkeakoululle, ensin sen rehtorina ja sen jälkeen kanslerina. Sosiaalikysymyksissä Louhivuori kohdisti tarmonsia erityisesti raittiustyöhön eikä turhaan, kun nuoreen Suomeen säädettiin kieltolaki heti vuonna 1919.

Lundson, Pehkonen, Louhivuori: siinä meille savolaisille juhlittavaksi ainakin kolme itsenäisyysdentekijää joulukuun kuudentena. Omia ei jätetä, juuria ei unohdeta!

Seppo Kononen

Savon kielen seuran puheenjohtaja

Savolaista huumoria Siilifolkissa

Mualimankaekkeuden suurimmaksi savolaeseks kansanmusiikkifestiivualiks sanottu Siilifolk on ensi kesänä jo järjestyksessä yhdestoista, kun mukaan lasketaan kolme sitä edeltänyttä Ystifestivaalia; tekijäthän ovat olleet samat molemmissa. Paikaksi on vakiintunut Siilinjärven keskusta, ja kolmatta kertaa pidetään lystiä nyt tuhannen neliön jättiteltassa - ”Siilifolkin valkoisessa huvimajassa” - torin viereisellä laajalla parkkipaikalla.

Siilifolk sai aikanaan alkunsa savolaisten pelimannien, tanssijain, laulajain ja näyttelijäin yhteisesiintymisestä vuonna 2007 Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla. Kun siellä onnistuttiin, niin katsottiin, että voidaanhan me tehdä sama myös kotimaakunnassa. Näin pantiin pystyyn ensimmäinen festivaali heti vuonna 2008. Aluksi pidettiin lystiä heti kesän alussa, sitten myöhennettiin heinäkuun ensimmäiselle viikolle, mutta viime kuten tänäkin vuonna ajankohdaksi on otettu heinäkuun kol-

mas viikko. Kuusipäiväinen festivaali lähtee ensi kesänä käyntiin maanantaina 16.7. ja päättyy lauantaina 21.7.

Savolainen kansanmusiikki ja huumori ovat olleet aina keskeisellä sijalla Siilifolkissa, kukapa niistä pitäisi huolta, jos eivät savolaiset itse. Erityinen savolainen päivä on noussut suureen suosioon, kun estradille nousevat maakunnan taitavimmat hauskutajat. Esitettävästä ei ole pulaa, kun esimerkiksi maan kuuluisimmat kuplettimestarit ovat etupäässä savolaisia. Savolaishuumori on innostanut perustamaan myös aivan siihen erikoistuneita yhtyeitä, joista lapinlahtelainen Mahottomat alkaa olla jo maankuulu.

Siilifolkin ohjelmaa kokoavat tuottajina nyt jo toista kertaa kuopiolaiset kansanmusiikin ammattilaiset Anna ja Antti Janka-Murros. Ensi kesän ohjelmiston runko esitellään tammikuun puolivälissä kansantanssijain järjestämällä Folklandia-risteilyllä.

SK

Väkeä riitti risbergetiläisten 350-vuotisjuhlilla. Pysyväksi muistoksi tapahtumasta jäi kylätalon pihalle pystytetty torni, jonka toivotaan pysäyttävän tiellä kulkevia matkalaisia kahvitauolle ja tutustumaan samalla kylän rikkaaseen historiaan.

Norjassa ollaan ylpeitä savolaisista juurista

Ruotsin suomalaismetsät Värmlannin ja Taalainmaan maakunnissa ovat hyvinkin tuttuja vielä tämän päivän suomalaisille ja etenkin savolaisille, jotka saivat kuninkaalta luvan asuttaa ja viljellä noita valtakunnan läntisiä maakuntia runsaat 400 vuotta sitten.

Aina 1960-luvulle saakka noissa metsissä puhuttiin selevee savvoo ja useimmissa suvuissa tiedettiin, että kantaisät ja äidit olivat tulleet ammoisina aikoina Rautalammilta, joka tuohon aikaan käsitti paitsi Pohjois-Savon läntiset osat myös koko nykyisen Keski-Suomen pohjoiset osat ja ison palan eteläistä ja keskistä Pohjanmaata aina rannikon ruotsinkielisiin kuntiin saakka.

Syystä tai toisesta ovat Norjan suomalaismetsät jääneet meille savolaisille paljon vieraammiksi, vaikka Ruotsin puolelta asutus laajeni niihin hyvin nopeasti heti 1600-luvun alussa. Norjan itäiset osat olivat liki autiota erämaata, joten kaskettavaa ja elämisen mahdollisuuksia riitti.

Ruotsin rajalta Värmlannilta savolaisasutus laajeni länteen aina pääkaupunki Osloon tuntumaan saakka. Suuri savolainen matkakirjailija ja suomalaismetsissäkin kiertellyt Ernst ”Iso-Keisari” Lampén tiesi kertoa jo vuosisata sitten, että jopa Norjan kansallislaulun sanoittaja Björnsterne Björnsson ja säveltäjä Rikhard Nordraak ovat juuriltaan savolaisia.

Jos me savolaiset olemme unohtaneet

norjalaistuneet heimolaisemme, niin onneksi he muistavat meidät. Sen saivat tuta suomalaisvieraat – kaavilaisen Juutilan kellovalimon Marketta ja Eljas Juutilainen sekä Savon kielen seuran puheenjohtaja Välerin kunnan Risbergetin kylässä, joka syyskuussa vietti savolaisasutuksensa 350-vuotisjuhlia isolla joukolla ja sydämensä kyllyydestä.

Juutilan syntyi yhteys yhdeksän vuotta sitten, kun kylän valtasuku Risbergit, alkuperäiset Puraset, tilasivat Juutilasta kylähautausmaalleen kellon, jonka kylkeen valettiin sanat Historien vår stolthet och styrke eli Historia meidän ylpeytemme ja voimamme. Nuo sanat toistuivat keltamustissa 350-vuotisjuhlaa varten painetuissa paidoissa, jonka monetkin olivat päälleen pukeneet.

Rukiilla ja raudalla lähti leveä leipä

Savolaisilla oli monta hyvää syytä lähteä kaskeamaan uppo-outoja kuusikkomet-

siä kauas Norjaan ja Ruotsiin. 1500-luvun lopun Nuijasota, joka kohteli ankaralla kädellä talonpoikia, oli yksi syy. Paljon painoi varmasti myös tieto vuosikymmenen ja ehkä parinkin verovapaudesta.

Toisaalta savolaisten oli hyvä lähteä, kun heillä oli hallussaan tieto, miten ikuusikot muuttuvat hetkessä viljaviksi ruishalmeiksi. Norjan kuten Ruotsinkin kumpuilevat mäkimaismat olivat erinomaista kaskimaata, niihin korkeuksiin ei halla yltänyt. Talot olivat näin vauraita, ja lisätuloja saatiin ennen muuta jalostamalla ja takomalla rautaa suomalmista, jota alueella oli runsaasti.

Risbergetin kaksi ensimmäistä kaskitalonpoikaa Olli Ollinpoika Tossavainen ja Martti Martinpoika Liitiäinen tulivat vuonna 1667 Ruotsin puolilta. Heidän perässään tuli kohta Purasia, Haljaisia, Siekisiä, Hakkaraisia, Paljakoitu, Pöntysyä, Himasia, Käiväräisiä ja kymmeniä muita.

Norjalaistuneinakin he muistivat vielä sukupolvia myöhemmin sukunsa suomalaisen nimen niin, että nuori Kaarle Akseli Gottlund – Juvan rovastin poika – saattoi kahdella, vuosien 1817 ja 1821 patikka-matkoillaan suomalaismetsiin tallentaa liki kaikki pari sataa sukua päiväkirjansa lehdille.

Suomen kieli ja savon murre vielä Gottlundin kulkiessa niin yleisessä käytössä, että intomielinen ylioppilas perusti omin päinsä Ruotsin ja Norjan rajalle suomalaisten oman Juvanniemen kunnan, jossa olisi ollut noin 10 000 asukasta. Norja kuului tuohon aikaan Ruotsiin, joka tietenkin torppasi yli-innokkaan suomalaisen esityksen alkuunsa.

Mutti – tai motti, kuten se norjaksi kirjoitetaan – oli itseoikeutetusti tirripaisilla höystettynä metsäsuomalaisten jälkeläisten pääruokana. Läskiä ei kaihdettu näillä juhlilla, mutta juurista oltiin ylpeitä, kuten kokin paidastakin näkee.

Kanta-asukkaisiin kuuluneet Puraset ovat olleet jo sukupolvien ajan Risbergejä, ja alkuaan suomalaiset paikannimetkin on norjalaistettu. Jossakin Kaskosbergetistä löytää vielä kantasanan kaski. Vanhoja suomalaismetsien asiakirjoja tutkimalla ovat paikallishistorian harrastajat kyenneet rakentamaan vielä kartan, jossa 250 paikalla on suomalaisten antama nimi. Toki suomalaismetsissä oli ollut elämää jo kivikaudella, mutta savolaisten kaskenraivaajien tullessa metsät olivat liki autiot.

Uudet geenikartat todistavat sukuyhteyden

Savolaiset juuret eivät näy vain metsäsuomalaisten museoesineissä. Viime vuosina tehdyt ja edelleen jatkuvat DNA-tutkimukset osoittavat hämmästyttävällä tavalla, miten samanlaiset geenit suomalaismetsissä elävillä tai sieltä lähteneillä on tämän päivän pohjoissavolaisten suku-

jen kanssa. Geenikartat ovat liki identtiset.

Ja kun ihminen ei elä syömättä, niin savolaisuus näkyy vielä myös ruokapöydässä.

350-vuotisjuhlienkin pääruoka oli tirripaisti ja talkkuna eli mutti. Risbergin emännät tosin valmistavat sen tosin ohran sijasta kaurajauhosta, näin se on kuulemma parempaa. Tuhti eväs teki kauppansa kotikaljan kyyditsemänä, ja omakohtaisestikin voi todistaa, että kahdella lautasellisella muttia ja tirripaistia jaksoi hyvin palata kylläisellä mahalla koti-Suomeen.

Seppo Kononen

Välerin kunta kuuluu Hedmarkin lääniin Oslon koillispuolella.

”Hopeasuomalaiseksi” sanotun Purasten suvun kantasän jälkeläiset kokoontui ryhmäkuvaan juhlapaikkana olleen kylätalon ja -kirkon pihalle 350-vuotisjuhlaviirin alle.

Luona vanhan veräjän. Risbergetin kylän 350-vuotisjuhlia johtanut Anne Grethe Risberg Vigeland ja hänen isänsä Björn istahtivat hetkeksi kannolle suomalaismetsien avaraan maisemaan. 88-vuotias Björn sai itseoikeutetusti kunnian vihkiä kylätalon pihaan pystytetyn metsäsuomalaisten muistomerkin, jonka toivotaan pysäyttävän kesäisin myös turisteja.

Luostarimatka Novgorodiin – Venäjän syntysijoille

Maamme on suuri ja rikas, mutta siitä puuttuu järjestys. Tulkaa ruhtinaaksemme, tulkaa hallitsemaan meitä. / Juominen on venäläisten ilo, ilman sitä emme voi elää. (Nestorin kronikka vuodelta 862)

Venäjän valtakunta ja kansa on saanut nimensä ruseista. Vanhimman venäläisen kronikan eli Kiovan luostarin munkki **Nestorin** kronikan mukaan rusit olivat meren yli saapuneita varjageja. Nimi lienee peräisin Ruotsin Roslagen maakunnasta, josta varjagit eli ruotsalaiset viikingit olivat lähtöisin.

Munkki Nestorin mukaan varjagipäällikkö **Rurik** tuli veljiensä kanssa hallitsijaksi Novgorodiin (Veliki eli ”Vanha/Suur-Novgorod”). Kronikka asettaa Venäjän vaiheet maailmanhistoriallisiin yhteyksiinsä: se käsittää ajanjakson 862-1110. Venäjän katsotaan syntyneen v. 862.

Rurikin jälkeläisiksi itseään nimittävä suku hallitsi Venäjällä vuoteen 1598. Kun Kiova Rurikin kuoltua tuli valtakunnan pääkaupungiksi, Novgorod tuli siitä riippuvaksi. Päätösvalta Novgorodissa oli kansankokouksella. Ruhtinaalla oli apunaan *posadnik*-niminen virkamies.

Tuomas-piispan unelma Novgorodin kukistamisesta romahti v. 1240, kun 19-vuotias ruhtinas **Aleksanteri** kukisti ruotsalaiset Nevajoella ja sai tästä lisänimen **Nevski**. Kukistettuaan Kalparitarit 1242 Aleksanterista tuli kansallissankari ja pyhimys.

Ruotsalainen Marski **Torkkeli Knuutinpoika** rakennutti Viipurin linnan, mutta Novgorod hävitti sen. Rauha palautui vasta seudulle, kun solmittiin Pähkinäsaaren rauha 1323, jolloin Karjala jaettiin. Siinä sovittiin, että kauppiaille taattiin vapaa kulku Nevan kautta Novgorodiin – eikä Viipurin linna saanut sitä estää.

Vajaa vuosikymmenen ruotsalaistenkin komennossa

Novgorod - Olhavan (Volkhov) joen varrella, Ilmajärven pohjoispuolella - oli laajan alueen keskus. Se teki kauppaa ensin gotlantilaisten, sitten Hansan - Euroopan Unionin edeltäjän - kanssa. Näin ollen se oli idän ja lännen kaupan (suola, turkikset, nahkat, meripihka, mehiläisvahat) välittäjä. ”Suuri Novgorod” hallitsi 1300-luvulla koko Pohjois-Venäjää Nar-

Jaakko De la Gardie aikalaismaalari ikuistamana.

Pyhän Sofian katedraali Novgorodissa.

naista maitoa – ei Arlaa” (taisi olla matkan paras vitsi).

Kremliksi kutsutaan kaupunginosaa, jossa on linna – tunnetuin Kreml on Moskovassa. Novgorodin Kremlissä oli historiallisen museon ja P. Sofian kirkon lisäksi Tuhatvuotisen Venäjän valtion perustamisen kunniaksi 1862 pystytetty valtavan kokoinen pronssipatsas.

Ikoni on ikkuna iäisyyteen

Edellä oleva historia - ja Venäjän Sielu - tuli tutuksi nelipäiväisellä kulttuuri- ja luostarimatalla Novgorodiin. Lukuisat luostarit ja kirkot tulivat tutuiksi. Varsinkin kun oppaana ja tulkkina oli Joensuussa asuva, Moskovassa syntynyt, Tverin karjalaiset juuret omaava ikonimaalari **Liza, Jelizaveta Korpelainen**.

Jokaisessa kirkossa on pyhäinjäännös ja Pyhien ikoneja, joiden edessä kumarretaan ja tehdään ristinmerkkejä. Liza selosti ikonitaiteen salaisuuksia.

Ikoni on sakraaliesine, joka synnyttää yhtäällä rukouksen halua ja toisaalta se opettaa. Mystiikka on sielun välitöntä yhteyttä jumaluuteen, josta voimme saada vain salaperäistä aavistusta. Näimme toinen toistaan ihanampia kuvaseiniä, ikonostaaseja kuorin ja muun kirkon välillä.

Menomatalla entisen Suomen puolella tutustuimme entistettyyn Vanhaan Lintulan luostariin, jossa oli P. Paraskevalle py-

vajoesta Jäämereen saakka.

Kävimme Jaroslavin pihassa, missä kerrottiin olleen Novgorodin mahtavuuden aikana 1500 kauppiasta ja kahdeksan kirkkoa. Moskovon ruhtinaat haastoivat Novgorodin: **Iivana IV** ryösti v. 1570 kaupungin ja surmautti tuhansia asukkaita. Ja Venäjän mahtiasema siirtyi Moskovaan. Ruotsalainen **Jaakko De la Gardie** (Laiska-Jaakko) valloitti v. 1611 Novgorodin, ja se pysyi Ruotsin hallussa Stolbovan rauhaan saakka v. 1617.

1700-luvun alussa perustettu Pietari nousi Novgorodin ohitse. Toisen maailmasodan aikana saksalaiset miehittivät Novgorodin, ja se tuhoutui pahoin.

Nykyään Novgorodin kaupungissa on yli 200 000 asukasta. V. 2009 vietettiin kaupungin 1150-vuotisjuhlia.

Kremlin museossa oli 1000-luvulta peräisin olevia tuohikirjeitä, joita matkakumppanimme **Erkki** ”suomensi” seuraavasti: ”Rakkaani, osta S-marketista pu-

Aleksanteri Nevskin eli Pyhän Aleksanteri Nevskien sargofagi on nähtävillä hänen nimeään kantavan lavran eli luostarin pääkirkon sisällä.

Kuva: Jukka Nykänen

hitetty tsasouna. Varsinaisessa Novgorodissa tutuksi tulivat muun muassa Pyhän Nikolaoksen luostari ja kirkko vuodelta 1113 ja Jumalanäidin Ennusmerkki-ikonille pyhitetty luostari vuodelta 1169.

Samoihin aikoihin Suomeen tehtiin ns. ristiretkiä. Mutta varhaisimmat merkit kristinuskosta ovat tulleet Novgorodin suunnalta. Esimerkiksi suomen kielen sanat: pappi, risti, raamattu ja pakana ovat venäjän kielestä.

Teofan Kreikkalaisen seinämaalaukset olivat 1300-luvulta. P. Sofian katedraalilla on ortodokseille syvälinen merkitys: se oli pelastanut kaupungin suzdalilaisten hyökkäyksessä v. 1170.

Usein kristillinen kirkko perustettiin pakanoiden palvontapaikalle. Esimerkiksi Perun oli ukkosen jumala – samoin kuin suomalaisten Ukko Ylijumala.

Novgorodin ruhtinaat on haudattu P. Yrjön luostariin - samoin kuin Tanskan monet kuninkaat on haudattu Roskildeen. Pyhiin paikkoihin kuuluu myös Pyhittäjämarttyrin, neitsyt Paraskevan kirkko, jossa kerrottiin olevan 36 (?) kulmaa.

Näimme Suomessakin esiintyneen, Novgorodissa syntyneen säveltäjä Rahmaninovin patsaan.

Meitä ”pyhiinvaeltajia” oli kaksikymmentä henkeä – mukana kaksi ortodoksista pappia ja monia kirkkokuorolaisia. Matka oli aidosti unohtumaton elämys – varsinkin meille mukana olleille luterilaisille. Kirkkoja ja luostareita oli kymmenittäin, ehkä sadoittain – mykistävä määrä. Eikä rahasta tuntunut olevan puutetta. Miten sitten lienee tavallisen kansan kohdalla? Jäimme kaipaamaan seuraavaa käyntiä Novgorodissa.

*On kotiseutu Novgorod/
Tuon ruusun kultaisen/
Ja suojaani Novgorod/
Sai nähdä rakkauden./
Ruususeen kun rakastui/
Lintu oksallaan/
Tuon laulun kuuli Novgorod/
Sai kevät loistamaan.*

(Seija Karpiomaa, äänitetty 1961)

Teksti ja kuvat: Leo Puurunen

Mittee sannoo Bertta

- Joulua outellessa on paras ruoka talakkuna, sannoo Ruoka-Bertta.

Se syyvvään tirripaistin kanssa, lisukkeina uunissa kypsyneet nauriit.

-Lippeekala on ihan ehotonta pippurin kera,
- Lampaankäpälä on yks' vaihtoehto ja tietennii kinkku esikuvasa mukkaan.

Joulu on muistojen kehto

Katselen joulukuusta tuvassa tutulla paikalla - latvatahti liki laipiota. Joulu on muistojen kehto.

Metsän vihreä puu on puhutellut iät ajat jakanut joulumieltä.

Kodin hyvät haltiat pitävät rekisteriä, eivätkä luovu traditiosta.

Aune Räsänen

Saunasta joulun viettoon

Sauna on ollut kansallemme yhtä tärkeä kuin rukiinen leipä. Sauna suorastaan liittyy meidän suomalaisten elämäntapoihin. Sen hivelevä lämpö herättää ja elvyttää kylpijän elinvoimat. Saunassa suomalainen kylvetetään tämän maan asukaksi. Olkoon muilla mitä tahansa käsityksiä tai mielikuvia saunastamme, meille se on rakas, kodin ohella rakkain paikka maailmassa.

Saunassa ei voi olla huonolla tuulella. Siellä avataan sydämiä, ollaan iloisia ja välittömiä. Uudenaikaisten tapojen valatessa elämäntapoja vanha saunamalli on säilyttänyt horjumatta valta-asemansa. Jäljellä on vielä vanhaa saunahenkeäkin.

Sauna-Seura on perustettu 1937. Seura toimii saunan ja saunatapojen kehittämiseksi ja levittää tietoja suomalaisesta saunasta ulkomaille. Seura julkaisee ”Sauna”-lehteä. Jos luomme katsauksen Savon asutuksen varhaisiin vaiheisiin, niin huomaamme, kuinka kiinteän asutuksen vaihe alkoi keskiajan lopussa.

Vehmersalmen seutu ei eronnut muun ympäristön vaiheista. Metsänriistaa pyydystävälle miehille se tarjosi kiitolliset liikkumapaikat. Erämiesten kalasaunat olivat vakinaisen asutuksen edelläkävijöitä. Erätiet kulkivat Soisalonsaaren itä- että länsipuolelta. Suvasveden pohjoispäästä kuljettiin Eukonselän ja Riistakosken kautta Riistaveden riistaisille alueille. Eräsijojen käytöstä syntyi omistussuhde. Saunalla on ollut merkittävä osuus myös terveyden ylläpitämiseen ja viihtymiseen.

Ajasta aikaan seisoo sauna. Onhan Kalevala kirjallisuutemme perusta. Niinpä Kalevalan voimme katsoa tuoneen ja vaikinnuttaneen saunan kaunokirjallisuutemme. Näillä pohjoisilla leveysasteilla elo ei ole ollut herkkua, mutta meillä on ollut laitos, joka on korvannut etelän auringon. Uusi sauna on sopeutunut aina

järviluonnon ympäristöön. Mieltymys saunaan on tapahtunut kiukaan tuoksun, saunavastan läiskeen, höyryn ja hyvän olon tunteen kokemisesta. Se on aina ollut luonteva irtautuminen meneillään olevasta työviikosta. Se haihduttaa arkielämän huolia, väsymystä ja auttaa ihmisiä uuteen päivään. Sauna myös yhdistää ja lujittaa perhesiteitä.

Jouluna kaikilla saunarauha

Moni suomalainen kirjailija on käyttänyt teoksiinsa lauantai-illan viettoa tunnelman luojana. Se on ollut saunan esimakua ja hiostusta. Uunissa tervakset risahtelevat ja puut palavat roimasti. Kesäisistä koi- vuista taitetut vastat antavat kesämetsän tuoksun.

Saunarauha on kotirauhaa ja juhla- rauhaakin kalliimpi, sen me maailman ensimmäisenä kylpykansana tiedämme. Kirjailija F.E. Sillanpää ”Taata” oli aikanaan radiopakinoistaan tunnettu joulusaunan ylistäjä. Hänen verkkaista puhettaan kuunneltiin: - Nimenomaisesti joulusauna meidät yhdistää.

Se ei ole suomalainen, joka ei joulusaunasta tullen tunnusta rauhan vallitsevan maata ja hyvyyden ihmisten mieliä, hän luonnehti.”

Aune Räsänen,
Vehmersalmi

Pohjois-Savon tilaa pohdittiin juurista latvaan, kiireestä kantapäähän Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton seminaarissa isänpäivän aattona. EU:n alueiden komitean jäsen Ossi Martikainen (vasemmalla) puhui EU-ajan haasteista, Suomen kotiseutuliiton hallituksen puheenjohtaja Kirsi Moisander kotiseututyön mahdollisuuksista ja Musti ja Mirri -ketjun hallituksen puheenjohtaja Mika Sutinen keinoista, joilla maakunta pidetään asuttuna.

Savolaisten tulevaisuus: Yliopisto on hyvä, mutta tavallisiakin työpaikkoja tarvitaan

Miten meidän savolaisten käy tulevaisuudessa? Löydämmekö keinot, joilla maakunnan elinvoima taataan kirsityvän kilpailun maailmassa? Onko vielä mahdollista pysäyttää maaseudun tyhjentyminen, kun kaikki tuntuu olevan menossa suuriin kaupunkiin?

Tässä kysymyksiä, joita pohdittiin Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liiton jäsenyhdistysten seminaarissa isänpäivän aattona 11.11. 2017 Pohjois-Savon liiton maakuntasalissa.

Toivoa ei heitetty, koska kaikki konstit eivät suinkaan ole vielä käytetty. Yksimielisiä oltiin Kotiseutuna Pohjois-Savo-seminaarissa erityisesti siitä, että kun Itä-Suomen yliopisto menestyy, niin Pohjois-Savokin menestyy.

Yliopisto yksin ei kuitenkaan riitä, vaan samanaikaisesti tarvitaan myös ”tavallisia työpaikkoja”, muistutti nopeasti laajentuneen Musti ja Mirri -ketjun hallituksen puheenjohtaja Mika Sutinen. Näin siksi, että Ponssen tai Normetin tapaisista kansain-

välisesti menestyneistä yrityksistä huolimatta Pohjois-Savon teollinen perusta on edelleen varsin ohut.

Työpaikkojen nimissä savolaisten ei pitäisi Sutisen mielestä jäädä murehtimaan liikaa Fimeaa, vaan vaatia valtiolta, että se siirtäisi esimerkiksi asiakaspalveluaan pois pääkaupungista maakuntiin.

Euroopan unionin alueiden komitean jäsen Ossi Martikainen piti tärkeänä, että Itä-Suomen yliopiston tasosta pidetään kiinni ja turvataan näin sen tulevaisuus nyt, kun kilpailu korkeakoulujen kesken kiristyy kaiken aikaa. Mutta rinnalla pitäisi huolehtia, että koulutusta olisi riittävästi myös käytännön ammatteihin. Näin turvattaisiin se, että nuorille löytyy tupaikkoja omasta maakunnasta.

Vastakkainasettelu ei hyödytä ketään

Niin Sutinen, Martikainen kuin myös seminaarin kolmas alustaja Kirsi Moisander Suomen kotiseutuliitosta olivat sitä

mieltä, että Suomessa ei ole syytä lietsoa kaupunkien ja maaseudun vastakkainasettelua.

Molemmat tarvitsevat toisiaan, ja vaikka tiloja on kadonnut Pohjois-Savostakin reipasta tahtia 22 EU-vuoden aikana, niin Martikaisen mukaan edessään maataloustuotanto voi kasvaa reippaasti tulevina vuosina, kun viljelyn edellytykset muualla maailmassa supistuvat ennen muuta ilmastomuutoksen takia. On arvioitu, että Suomeen on raivattavissa jopa miljoona hehtaaria uutta peltoa.

Martikainen totesi, että lähiajat ovat kuitenkin tiukkoja maataloudelle ja koko aluepolitiikalle, kun EU:ssa on kovia paineita vähentää sen saamaa tukea. Yksistään brexit, Englannin lähtö unionista, vie budjetista yksitoista miljardia, ja samanaikaisesti kiristynvä maailmantilanne vaatii lisää turvallisuuteen ja pakolaisaallon hoitamiseen. Neuvottelut unionin seuraavasta budjetista alkavat ensi vuonna, ja ne tulevat olemaan Suomelle vaikeat.

Seminaarissa otettiin kantaa myös maahanmuuttajiin ja katsottiin, että väestön ikääntyessä ja maaseudun autioituessa ei pitäisi myöskään antaa tilaa muukalaispelolle.

Mika Sutinen otti malliksi naapuriin, kymmenen miljoonan asukkaan Ruotsin, jonka väestöstä on nyt jo 1,3 mil-

joonaa muualta tulleita. Näiden maahanmuuttajien avulla Ruotsi on kasvattanut bruttokansantuotettaan huikaisesti Suomea nopeammin. Suomen kansantalous edellyttää, että työelämään saadaan vuosittain 34 000 maahanmuuttajaa, Sutinen sanoi.

Nuoret antavat arvoa kotiseudulle

Mikä on kotiseututyön asema nopeasti muuttuvassa, kaupungistuvassa Suomessa?

Suomen kotiseutuliiton hallituksen puheenjohtaja Kirsi Moisander ei ollut ollenkaan huolestunut tilanteesta, vaan totesi, että juuri suurissa kaupungeissa toimintaan on saatu runsaasti uusia nuoria. Kotiseutuliitto on noin 150 000 jäsenellään maan suurin kulttuurijärjestö, ja jo noin 60 prosenttia jäsenkunnasta on etelän suurkaupungeista.

”Nuoret arvostavat luontoa, lähiruokaa ja vastaavia heitä lähellä olevia asioita, ja on tärkeää antaa tulla mukaan kotiseututyöhön”, Moisander sanoi.

Kotiseutu ei ole kuitenkaan tänä päivänä enää sama, mitä se oli joskus aiemmin. ”Monelle kotiseutu ei ole enää kiinni paikassa, vaan kokemuksessa ja sen myötä esimerkiksi internetissä”.

Seppo Kononen

Tulevaisuusseminaarissa kurkistettiin myös menneisyyteen, joka nykitekniikalla voidaan rakentaa jo kolmiulotteisena. Asko Tapaninen (vasemmalla) ja Jukka Nyysönen Riistavedeltä sekä Unto Kärkkäinen saivat tehdä kierroksen kuopiolaisen 3D Finlandin toteuttamassa tuusniemeläisessä kivikauden kylässä, jota Tuomas Hirvonen esitteli.

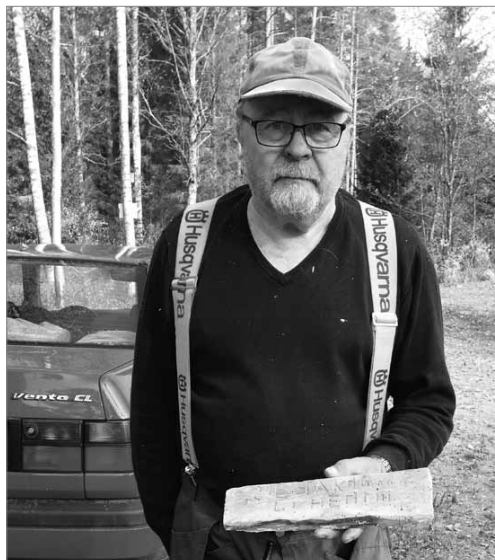
Puumerkkien salaisuus

Isalnessa, Kirmanjärven eteläisessä päässä, järven itäpuolella, on Kumpulaisen suvun kauan asuttama Juntinniemen talo. Nykyään se on Laajalahtien omistuksessa. Tilan perukoille, Kelkkalaan, oli joskus, ehkä 1800-luvun alussa, rakennettu hirsinen karjamaja. Sotien jälkeen Olavi Kääriäinen osti rakennuksen. Maksuksi sovittiin, että Kääriäinen hakkaa 40 kuutiometriä halkoja. Kovana työmiehenä tunnettu mies teki urakan niin nopeasti, että myyjä, Gunnar eli **Kunnari Kumpulainen**, arveli mökin menneen liian halvalla. Kääriäinen kunnosti karjamajan, kooltaan 4 x 5 metriä, perheensä asunnoksi.

Kului aikaa. 2000-luvun alussa Taipaleen kylällä asuva Olavi Kääriäisen **Pertti**-poika teki lapsuutensa kotimökillä remonttia ja löysi arvoituksellisen viestin räystäään alla olleesta, laudoituksen suojaamasta hirrestä. Hirteen oli, ilmeisesti karjamajan rakennusvaiheessa, kaiverrettu sarja kirjaimia ja muitakin merkkejä, kirjaimista joku väärinpäinkin.

Pertti esitteli minulle monessa mielessä merkillistä puukapulaa, jonka oli irrotellut vanhan karjamajan hirrestä. Otin kapulasta kuvia ja kyselin selitystä kirjoitukselle useilta mielestäni asiantuntijoilta. En saanut vastausta.

Päätin saattaa arvoituksellisen tekstin

Pertti Kääriäinen kummastellee puuhun hakattuja merkintöjä.

Aakustinkin kautta tutkailtavaksi tiedoksena siitä, että lehden lukijoista löytyy jonkin alan tieteilijöitä ja muita eksperttejä. Ohessa kuvat puukirjoituksesta ja Pertti Kääriäisestä halonhakkuun tauolta.

Joitakin ehdotuksia arvoituksen ratkaisuksi minunkin mielessäni on pyörinyt, mutta enpä niillä muiden mieltä minnekään johdattele. Pertti Kääriäinen on kuulut Juntinniemen Kunnarin kertoneen, että isonvihan aikana Kelkkalan maastoon, jossa on kallioluolia ja louhia, on kätkeytyä raha-aarre, ploomuja. Kääriäinen aprikoi, voisiko outo hirsikirjoitus olla koodi, salainen ohje ploomujen löytämiseen. Annetaan ajatusten lentää.

Reino Eriksson

Kummittelua kielellä ja sumeutta savossa

Korva höristyi äkkiä syyskuun viimeisen maanantain aamuna, kun teeveestä kuului uutisten lukijan ääni: "...iseille varmistetaan perhevapauden toteutuminen." Piti ihan kuunnella uudestaan puolen tunnin kuluttua, että sanoiko se todella niin.

Sanoi. Koko virke tosin saattoi olla vähän erilainen, mutta se ei ole tässä olennaista, vaan otteen ensimmäinen sana "iseille". **Iseille!** Mikä se sellainen sana on? Mitä kieltä? Jutun jatkuessa selvisi, että tarkoitettiin sanaa, joka on yksikön perusmuodossa **isä**.

Lukija taisi sotkea kirjakieleen murretta tai hellittelyä. Perheen aviomiehestähän on lasten käyttämänä tullut käyttöön muoto **isi** ja sen kieliopista opitun paikallissijan nimi *ulkotulento* – jonka tämän päivän koululainen taitaa enää tuntea vierasperäisessä muodossa *allatiivi* – vastaa kysymykseen "kenelle", sanalla **isille**.

Tähän mennessä sama sanan muoto on kelvannut myös silloin, kun puhutaan monen isän porukasta. Kun asia tuli nyt esille niinkin arvovaltaisen kielen ohjaajan kuin YLE esittämänä – jopa toistettuna – tulee mieleen, että onko kyseessä kielen uudistaminen samaan malliin kuin *Aamulehden* aloittama *mies*-loppuisten sanojen polkeminen suohon *henkilön* tallaamana. Alkanut keskustelu näyttää tuovan esille paljon epäilyä muutoksen hyödyistä ja tarpeellisuudesta yleensä.

Savolainen esittäisi kai kantansa toteamalla: "Oeskoon tuosta vastoovoo hyötyvä?"

Mitä tulee itse murteeseen, en malta olla ottamatta puheeksi **muljauksen** tilaa. Onko koko asia – savon syvällisin luonteenpiirre – hiljalleen painumassa unohduksen ikiyöhön?

Itselleni on savon etäseurailijana hiljalleen tullut käsitys, että muljausta vieras-

tetaan. Kesäkotimme vehmersalmisessa olossa ja puheissa se kyllä edelleen kukkii koko metisellä olemuksellaan ja sama vaikutelma jää muissakin Kuopion ympäristökunnissa käydessä. Kaupungissa sen sijaan puhe muljahtaa vain satunnaisesti ja kirjalliset murreyritelmät kaihtavat muljauksen kirjaintamista eli litterointia.

Saattaa olla, että vierastus johtuu osaa-mattomuudesta: ei oikein ole tuntumaa ominaisuuden oikeaan käyttöpaikkaan. Esimerkkejä löytyy yrityksistä, joissa ei ole tajuttu muljauksen aitoa yhteyttä murteeseen. Kun kyselen asiaa googlettamalla *Muljautin*, tästäkään sinänsä mainiosta tietopankista en löydä – vai enkö osaa etsiä – ohjausta ominaisuuden juurille.

Olen muutama vuosi sitten *Aakustissa* julkaistussa jutussani *Kuuntele, mitä kirjoitat* suositellut, että murteella kirjoittaessa olisi syytä samalla höpöttää itsekseen puoliääneen omaa aikaansaannosta ja kuunnella, mitä tuli pannuksi paperille. Kyllä virheet vähenevät. Onkohan ohje unohtunut?

Pääkaupunkiseudulla muljaus on haudattu. Tuntuu ihan siltä, että savolaiset ovat itse tuominneet sen sopimattomuudeksi, jota käyttävä tuomitaan alempaan kielikastiin.

Lopuksi erillinen – murteisiin kuulumaton – kielikuva leikittelystä kielikuvilla ja oma näkemys: Mitä tarkoittaa *kuuna päivänä*?

Vaimo antoi esimerkkilauseen: "En ole *kuuna päivänä* kuullut." Sanapari viittaa selvästi ajan käsitteeseen *ikinä*. Siitä juontuu ajatuksiin, että *kuuna* tarkoittaisi lähintä taivaankappalettamme ja esimerkkilause, että "en ole kuullut yöllä enkä päivällä" tai "... pimeässä tai valossa". Onko tällä yhteys runoilijan ilmaisuun *kuuna kullan valkeana*?

Löytynee muitakin selityksiä.

Esko Nieminen

Murreseurojen iltamissa huastetaan ja pagistaan

Jo toisen kerran Savon Kielen Seuran ja Salmi-seuran väet istuivat yhdessä Kuopion ortodoksisella seurakuntatalolla ja puhuivat kielistä, murteista ja sanojen käytöstä. Ulkona lokakuinen räntäsade riepotti kaupunkia ja loska litisi saappaan alla. Sisällä tuoksui kahvi ja vanhaan salmilaiseen leivänjuureen tehdyt rukiiset leipäviipaleet saivat veden herahtamaan kielelle. Leivän juuri oli yli 70 vuotta sitten lähtenyt mukaan Salmin Uuksalonpään kylästä. Huolella vaalittua leivänjuurta käytti kohotteena Jyväskylän leipomo.

Illan aluksi metropoliitta **Panteleimon** pagisi omasta kielellisestä taustastaan. Savossa, Vieremällä, syntynyt ja lapsuutensa

viettänyt metropoliitta myönsi rehellisesti puhuvansa paremmin savon murretta kuin äidinkieltään karjalaa. Lapsena asia oli häntä mietityttänyt kovastikin.

- Kun toiset sanoivat minua savolaiseksi ja kotona olin karjalainen, en oikein tiennyt kuka olin. Äiti ratkaisi asian sanomalla sinä olet karjalainen kun sinun vanhempasi ovat karjalaisia. Nyt vain asumme ja elämme täällä Savossa, mutta karjalainen sinä olet.

Lisäksi metropoliitta Panteleimon ker toi Karjalan vanhoista, uudestaan toimivista luostareista. Yksi tällainen on Sän-tämän luostari lähellä Nurmoilan kylää Aunuksessa. Myös hän kertoi vuosittain

Savon kielen seuran ja Salmi-seuran välille on syntynyt itäsuomalaisen välitön suhde viime vuosien murretorien aikana. Pöytä on ollut aina koreana kuten oli myös nyt viimeisimmässä tapaamisessa lokakuun lopulla. Raili Pursiainen ja Keijo Karhunen virittelivät tunnelmia savolaisten puolesta joulun edellä ja eläkkeellä oleva Oulun piispa Panteleimon taas kertoili matkoistaan Laatokan Karjalassa, erityisesti Korpiselässä. Savon kielen seura lupasi tarjota isäntävuorollaan salmilaisille rantakalaa.

tehtävästä ristisaatosta entiselle Korpiselän kirkolle ja hautausmaalle. Aina elokuussa tehtävä ristisaatto toteutetaan yhteistyössä Venäjän ja Suomen rajaviranomaisten kanssa.

Karjalaisista tunnelmista hypättiin Lounais-Suomeen. Keijo Karhunen oli kiittänyt savoksi Laitilan murteella kirjoittavan Heli Laaksosen runon ”Joulupatja”. Siinä olisi mukava köllötellä ja nauttia joulusta ilman kiireitä.

- Syvimmat ajatukset ihminen pystyy aidoimmin ilmaisemaan vain omalla äidinkielellään.” Totesi rovasti Raili Pursiainen. Sellaisia asioita ovat uskon asiat, rakkaus ja kuolema.

Uskonnollisen kielen kiittäminen murteelle ei oo helppoo, pohdin sitä kovasti kun kiänsin savoksi katekismusta. Voisko murre tuntua rienaukselta? Muistin, että ukkini kertoi meille lapsille Raamatun tarinoita ja aina savoksi. Sillä omalla rakkaalla kielellään. Eikä se rienausta ollut. Kaikki kielet ovat yhtä arvokkaita, muistutti **Raili**-rovasti.

Lopuksi vielä puheenjohtaja **Seppo Kononen** muistutti, että vietämme myös Stolbovan rauhan 400-vuotisjuhlavuotta ja **Immo Kuutsa** kertoili lapsuusmuistojaan äidistään, niin olihan siinä jutun aiheita.

Mutta kovin kitsaasti puheenvuoroissa oli huastamista da pagisemista. Sitä kaipa-sin enemmän.

Anneli Lujanen

Sanontoja Savosta:

-Harvoin orjoo kiitetään, miniätä ee millonkaa, poijan naesta ee polove-naan.

-Joka ee säely sänkyyn, ee saely säkkiinkään (tytön viettely)

-Keskentekosta kalua ee piä näättee hulluille eekä herroille.

-Vaekka miel on mustaa, mutta leepä on valakee..

Jänisten mukana Rukajärvellä ja taistelulennoilla

Jänisten suku on ollut – ja on edelleen – keskeisessä asemassa savolaisessa valokuvauksessa. Jänisen kuvaamoissa on ikuistettu ihmisten iloja ja suruja sukupovesta toiseen niin Itä-, Keski- kuin Pohjois-Savossakin. On arvioitu, että negatiiveille on suvulta jäänyt ainakin miljoona kuvaa.

Harvemmin muistetaan, että Jäniksen suvun ammattimiehiä tarvittiin myös sotatöissä. **Pauli Jänis** tallensi kamerallaan unohtumattomia kuvia kenraali **Erkki Raappanan** johtamalla Rukajärven suunnalla, jossa joukot koostuivat paljolti yläsavolaisista yksiköistä. **Tuttu Jänis** taas toimi ilmavoimien valokuvaajana. Kolmas kuvaava Jänis, **Lauri**, oli hänkin sodissa mukana, mutta palveli isänmaataan ilman kameraa ilmavoimissa.

Sotavuosina julkaistujen kuvien yhteydessä ei kummankaan Jäniksen enempää kuin muittenkaan kuvaajien nimeä näy, koska kaikki niputettiin yksiksi ja samoiksi SA-kuviksi. Kuva-arkistoissa tekijät ovat kuitenkin tiedossa, ja VB-valokuvakeskuksen Kamera aseena -näyttelyssä Pauli ja Tuttu Jänis saavat sen kunnian, joka heille kuuluu. Näyttelyn on koonnut **Matleena Jänis**, valokuvauksen asiantuntija hänkin, ja se on avoinna loppiaiseen saakka. Kamera aseena on osa Suomi 100 -tapahtumia.

Sota voidaan esittää valokuvissa hyvinkin monella tapaa. Tänä rauhan aikana korostetaan sodan raadollisuutta, mutta Pauli Jäniksen kuvissa rauhallisen asemotavaiheen vuosilta Rukajärveltä maisema saattaa näyttää suorastaan idylliseltä. Nuorten satureitten tai lottien kasvot kertovat enemmänkin elämänilosta kuin niistä peloista, joita jokaisella rintamalla olleella varmaan oli.

Seppo Kononen

Pauli J. Airaksinen, mies monessa mukana

Kunnallisneuvos **Pauli Juhani Airaksinen** syntyi Kuopion Maalaiskunnan Hirvilahden kylässä 26.9.1894 Arolan tilalla. Hän kuoli kotitilallaan 31.8.1954. Avioliiton hän solmi **Elin Sofia Kumpulaisen** kanssa v. 1916. Perheeseen syntyi kuusi lasta, kolme poikaa ja kolme tyttöä.

Kiinnostus yhteisten asioiden hoitoon alkoi nuorisoseuran puheenjohtajana. Pian tarmokas mies oli mukana kunnalliselä-mässä ja 1920-30 luvuilla useissa maakunnallisissa hankkeissa. Puheenjohtajan nuijaa hän heilutti Kuopion Maalaiskunnan kunnallis- ja verotuslautakuntien johtajana vuodesta 1925 lähtien seuraavat 20 vuotta. Kunnanvaltuuston pj vuosina hän oli 1951-54. Näihin vuosiin mahtuu myös valtion- ja kunnallisvaalilautakuntien ja taksoituslautakunnan puheenjohtajuus.

Lisäksi hän vaikutti Savon Sanomien, Lihakunnan ja Savon Voiman johtokunnissa. Hän oli yksi Lihakunnan ja Savon Voiman perustajista. Pohjois-Savon Kansapiston johtokunnassa Airaksinen istui vuodet 1932-54. Kunnallisneuvoksen arvonimen hän sai 1950.

Kaiken tämän ohessa hän hoiti ja kehitti kotitilaansa aktiivisesti. Lisätietoa maanviljelykseen hän haki muun muassa vierailemalla ruotsalaisilla ja tanskalaisilla maatiloilla. 1930-luvulla ulkomaan matkailu oli harvinaista.

Harvinaista oli myöskin se, että Arolassa oli jo oma auto. Arolan tila olikin monessa asiassa edelläkävijä, missä uudet asiat otettiin rohkeasti käyttöön. Yli 40 vuoden ajan Arola oli Pohjois-Savon Karjatalouskoulun harjoittelutilana. Samoin aina kesäisin Arolassa oli maanviljelysharjoittelijoita.

Airaksisen aktiivisuus näkyi myös Arolan arkipäivässä. Tilalla kävi aina paljon vieraita ja ystäviä. Yksi usein nähty vieras oli Savon Sanomien toimitusjohtaja **Martti Suhonen**. Olipa muutamana syksynä Savon Sanomien väkeä perunannostalkoissakin.

Yleensä Pauli J oli pitänyt aina tiukkaa komentoa talossaan. Esimerkiksi syönnin jälkeen naisten piti tiskata hiljaa, että miehet saivat rauhassa ottaa päiväettoneensa. Omille lapsilleen hän oli aina korostanut hyvää käytöstä ja esimerkillisyyttä, tapella ei saanut. Kerran taas Pentti-poika oli tullu itkien koulusta ja valittanut kiusaamista, silloin isä-Pauli oli tinkinyt periaatteistaan ja tokaissut, lyö takasin. Pentti oli noudattanut ohjetta ja kiusaaminen loppui.

Juttuna kerrotaan myös miten eräänä kesänä heinä oli ollut luoolta useita hehtaareja ja sääennuste oli lupaillut sadetta: Työmiehet olivat kyselleet kiireiseltä isännältä; mistä myö heinäseipäitä saadaan. ”Katelkii sieltä latojen ympäriltä, kyllä sieltä jottae löytyy”, oli vastaus.

Lastenlapset muistelivat; että ukki-Pauli oli iso lihava mies; jolla oli paljon leukaa. Siltä se oli ainakin pienistä pojista näyttänyt. Hänestä oli huokunut tietynlainen arvokkuus, joka sai lapsetkin tottelemaan.

Rohkeasti asioita eteenpäin vienyt kunnallisneuvos Pauli J. Airaksinen oli monessa mukana. Hän oli arvostettu vaikuttaja niin kotikylässä Hirvilahdessa kuin koko Pohjois-Savossa

Anneli Lujanen

Savolaismummu nekstilä levelillä

Supistetun kansakoulun ja rippikoulun savon kielellä käynyt satavuotias mummu ihmetteli kaupan ikkunassa roikkuvaa kylttiä OPEN: – Kukahan ope se tuonii puttiikin omistaa. Eekö suane työstään kunnan palakkoo, kun pittää vielä kaappookii pittee!

Pyörätuolia työntävä avustaja valisti mummu kertomalla, että ”open” on englannin kieltä ja tarkoittaa että AAK. -Onkoon tiällä paljonni englantia puhuvia, mummu aprikoi, kun näki matkan varrella toisenkin samanlaisen kyltin

Niin luulisi, sillä kotikaupungissamme Iisalmessa on hyvin monella liikkeellä ja yrityksellä englanninkielinen nimi. Ulkomaan kauppaakin ajatellen suomenkielinen nimi on kuitenkin yhtä hyvä. Siitä ovat mainioina esimerkkeinä Olvi ja Ponsse. Tosiasiahan on, että Suomi pyritään vaivihkaa muuttamaan englanninkieliseksi, vaikka rakas äidinkielimme on vasta vajaat sata vuotta sitten saanut - monia esteitä voittaen – mahdollisuuden kehittyä täydellisesti ilmaisurikkaaksi puhe- ja kirjoituskieleksi.

Tuon vieraskielistymisen tuntui pitkälti sisäistäneen eräs (tyhjän)toimittaja, joka jokin aika sitten juontamassaan ilmeisesti viihteeksi tarkoitettussa tv-ohjelmassa sanoi että ”nekstilä levelillä” tarkoittaessaan että ”seuraavalla tasolla”. Kyllä sattui kipeästi kielikorvaan. Ja samankaltaisia sattumia kuulee päivittäin Iisalmessakin.

Kielimies ja opettaja Tuomo Grundströmin artikkeli ”Englannin kieli ei tarkoita kansainvälisyyttä” Esperanto-lehden numerossa 4/2017 sai aivoni raksuttamaan lainauksillaan professori Janne Saarikiven ajatuksista: ”Suomen vähittäinen muuttuminen englanninkieliseksi on syväsimpiä käynnissä olevia yhteiskunnallisia

muutoksia. Toisin kuin maakuntamallista ja sote-uudistuksesta siitä ei kuitenkaan ole päätetty missään. Asiasta ei ole eduskunnan keskustelupöytäkirjoja... Yliopistolaissa sanotaan, että Helsingin yliopiston kielet ovat suomi ja ruotsi. Mutta elämässä yliopiston kieli on jo kauan ollut englanti.” Mitenkähän on omassa Itä-Suomen yliopistossamme?

Leipää yhdeksällä murteella

”Nekstilä levelillä” –kauhistuksen jälkeen koin iloisinkin kielielämyksen. Huomasin, että monien tuntema ja syömä reilusti rukiinen Reissumies-leipä on kunnioittanut maamme satavuotisjuhlaa murrepakkauksilla. Hyvin varustetusta kauapan leipähyllystä löytyy kaiken kaikkiaan yhdeksällä suomen murteella leipää mainiosti myyvää pakkausta – ja suomenruotsillakin (onhan sekin yksi maamme päämurteista). Savo on hyvin edustettuna.

Joku amerikanenglantiuskoon hurautanut ”nykyhytky” (sanan lainaus edesmenneeltä viisaalta kiuruvetiseltä rehtorilta Alpo O. Säisältä) olisi tietysti kirjoittanut leipäpakkaukseen amerikan kielellä että TRAVELING MAN tai HOBBO. Olisi se ollut häpeäksi perinneruoallemme! Ja leipää ei ostaja tietysti heti löytäisikään. Sehän saattaisi olla nekstilä levelillä. ”Meidän käsityksemme kielitaidosta on erikoinen alistuessamme englanninkieliseen ylivaltaan”, kirjoittaa Grundström. Olen täysin samaa mieltä.

Iisalmi saisi näyttää esimerkkiä luopumalla englantilaisuuksistaan ja ruveta sen sijaan käyttämään savoa suomen rinnalla, vaikkapa katujen ja julkisten rakennusten nimikylteissä. Tulisi varmasti kuuluisaksi viisaudesta, toisin kuin englantihoopailulla. Murteet rikastuttavat äidinkieltämme toisin kuin englanti ja ansaitsevat kaiken kunnioituksen.

Reino Eriksson
Iisalmi

Savon kielen seura kiitti Savon Sanomia Aatralla

Aatra, savolaisittain uatra, on keramiikkataiteilija Jenni Linnovén luonostelma symboloi kyntöauran kärkeä.

Savon Sanomat on juhlinut tänä syksynä 110-vuotista taivaltaan monellakin tapaa. Pääjuhla oli Kuopion kaupungintalossa, jossa maakuntalehteä oli tervehtimässä myös pääministeri **Juha Sipilä**.

Savon kielen seura halusi omalta osaltaan kiittää maakuntalehteä hyvästä yhteistyöstä. Hallituksen kokouksen yhteydessä marraskuun 13. päivänä seura luovutti päätoimittaja **Seppo Rönkölle** lahjanaan kunniapalkintonsa Aatran, jonka on savesta muotoillut ja värittänyt siilinjärveläinen keramiikkataiteilija **Jenni Linnove**.

Aatralla on ollut kuvaannollisesti suuri merkitys myös maakuntalehden historiassa ja etenkin sen ensimmäisinä vuosikymmeninä. Lehtihän perustettiin vuonna

1907 savolaisen maalauskansan äänenkannattajaksi ja vuosikymmeniä lehden etusivulle oli nimen viereen painettu yhtäältä, että ”jos maamies taipuu, niin kaikki vaipuu” ja toisaalta, ”jos maamies kestää, niin kaikki kestää”.

Niin lehti kuin seurakin kulkevat aina samalla savolaisten asialla, se on molempien elinehto. Viime vuosina Savon kielen seura on voinut kokoontua myös Savon Sanomien tiloissa. Ja jos päivittäinen savolainen sutkaus, nurkkavitsi, on ollut olennainen osa maakuntalehteä, niin ystävällisesti lehti on antanut piirroksia myös seuran lehden Aakustin takakanteen.

Teksti: *Seppo Kononen*

Kuva: *Aake Roininen*

Savon Sanomat on kyntänyt hyvin savolaista peltoa ja siten Aatransa ansainnut. Päätoimittaja Seppo Rönkölle seuran kunniapalkinnon luovuttivat Tuula Ollila ja Seppo Kononen.

Nostan lipun salkoon

Otteita Aune Räsänen päiväkirjasta
30 vuoden takaa v:lta 1987.

6.12.1987. Suomen itsenäisyyden 70-vuotispäivä. Nostan lipun salkoon klo 8.30. Jarmo lähtee yhäti hirvimetsälle. Olemme jo sopineet, että emme lähde Vehmersalmelle juhlimaan, vaan vietämme kodikkaan iltapäivän omalla maatilalla. Anoppi-Elli menee Vuorisalon hovin väen kanssa juhlaan entiselle Maamiesseuran talolle, joka korjauksen jälkeen on Majakka. Tähtitornin mäeltä Helsingistä lähetettyä ohjelmaa kuuntelen keittiötyön ohessa. Illalla ovat perinteiset linnanjuhlat.

”Vain sydämellään voi nähdä kauas” on ote arkkipiispa John Vikströmin puheesta itsenäisyysjuhlan jumalanpalveluksesta Helsingin Tuomiokirkossa. - Herran pelko on viisauden alku, hän sanoo. Jokainen meistä harrastaa omaa turvallisuuspolitiikkaansa ja kerää aineellista hyvää omaksi hyväkseen. Mutta 1. käsky Mooseksen laissa kuuluu: ”Minä olen Herra, sinun Jumalasi.” Se on viisautta.

Maan hallitusväkeä katsellessa; Telervoa vaaleassa liehahatussa ja virttä veisaavaa Manua, virkkaan tulevalle lapsenlapselle peitettä kolmesta erivärisestä villalangasta. Eeva-Maija Haukisen runo-ohjelmassa ”Tuomitut uskollisuuteen” on monia puhuttelevia runoja. Sytytän sini-valkoiset kynttilät hopeajalkoihin.

7.12.1987. Neuvostoliiton pääministeri **Gorbatsov** ja vaimonsa **Raisa** lähtevät USA:n ydinaseita rajoittavan sopimuksen allekirjoittamistilaisuuteen, joka on huomenna. He poikkeavat menomatkalla Englantiin keskustelemaan pääministeri **Thatcherin** kanssa. Keskiyöllä Suomen aikaa Gorbatsov on Washingtonissa. Tapahtuu

nyt se, mitä odotettiin tapahtuvaksi Reykjavikissa yli puolitoista vuotta sitten. Luen päivän lehden tarkkaan. Jarmo meni haavoittuneen hirven jahtiin. Yöllä on tullut runsaasti lunta. Käyn aitalla hakemassa pakastimesta puolukoita ja mehupullon.

Aittatiellä suorastaan huokaisen näistä myöhäsyksyn helpoista työviikoista.

Kekriin mennessä saatiin kaikki sato korjuuseen. Nyt on aikaa lueskella - viettää hiljaiseloa ennen jouluvalmisteluita. Nyt on keskelläpäivällä aikaa käydä saunakävelyllä peltotiellä, nähdä talvilintuja maisemassa.

Suunnittelen ensi viikolle hillokakkujen leipomista sekä pari maustekakkua, jossa neilikkaa ja kanelia. Nuoret perheet tulevat jouluksi Helsingistä ja kotileivonnaiset maistuvat.

13.12.1987. Tänään vietetään Majakalla Vehmersalmen Metsänhoitoyhdistyksen 50. vuotisjuhlaa. Menemme Jarmon kanssa sinne. Kahvitus alkaa hyvissä ajoin ennen juhlan alkua. Runsaasti on paikallista väkeä; isäntiä, emäntiä, työntekijöitä ja muita metsäasioista kiinnostuneita. Keskusmetsäseura Tapion juhlapuhuja **Paavo Onnela** Lapista pahoitteli sitä, että itsenäisyysjuhlapuheista viikko sitten unohtui kokonaan Suomen metsätalouden merkitys. Kyllähän se juhlaansa hymyilytti.

Aune Räsänen, Vehmersalmi

Sattumia vuonna 1918

Edellisessä jutussa kerroin, ettei Lapinlahdella v. 1918 tapahtunut punaisten ja valkoisten kesken aseellisia yhteenottoja. Mutta tulehtuneet välit harmaannuttivat kruununvouti **Jääskeläisen** tukan yhdessä yössä. Vuoden 1918 vaihteessa aseet kerättiin molemmilta osapuolilta, eikä kehtää ammuttu.

Samoihin aikoihin Iisalmen suojeluskuntalaiset - peitejärjestönä Palokunta - harjoittelivat ampumista kauppias **Aukusti Puurusen** ladon seinään. Lapinlahden kärkeä minulle soitti - kauan sitten - Helsingistä opettaja **Maija Kahri**. Maijan isä **Otto Selim Nygren** oli johtajaopettajana Lapinlahden kansakoulussa 45 vuotta (1890 -1935).

Opettaja Otto Selim Nygren tunnettiin tasapuolisena ja isänmaallisena miehenä. Hänen tunnetuin oppilaansa oli **Urho Kaleva Kekkonen**, joka aloitti v. 1908 opin- tiensä Lapinlahden kansakoulussa.

Valkoisten suojeluskunnat olivat lähellä opettajan sydäntä. Kirkonkylälle oli levinnyt tieto, että punaiset aikovat alkuvuonna 1918 vallata suojeluskunnantalon, joka myöhemmin tunnettiin Mäentalona. Talo on purettu kunnan virastotalon yläparkki- paikan tieltä. Valkoiset kutsuivat pylväsil- moituksin miehiä kokoon Mäentalolle. Mutta vain kolme miestä uskaltanut paikalle: **Aku** ja **Taavetti Mykkänen** sekä opettaja Nygren. Sinne tunkeutui myös miehiä punaiset nauhat käsivarressa. He kertoivat saaneensa käskyn ampua opet- taja Nygren. Tähän Otto Selim vastasi: Kun teillä on pyssyt, niin ampukaa. Mutta ampujilta meni pupu pöksyyn. Jäi ampu- matta.

Pyssymiehet lienevät olleet Nygrenin entisiä oppilaita. Jokin pidätteli ampu- masta. Oliko se opettajan kunnioitusta vai mitä, jää arvailtavaksi. Mäentalo jäi val- taamatta.

Tämän tapahtuman kertoja Nygrenin Maija-tytär oli komerossa piilossa, kun miehet tulivat ampumaan hänen isäänsä. Tapaus syöpyi pikkutyön mieleen. Tun- tuu todennäköiseltä, että tapaus vaikutti myös Otto Selimiin. Hänen **Arvi**-niminen poikansa lähti vapaaehtoisena kansalais- sotaan.

Kajaanin sissit liikkeellä

Toinen tapaus sattui Lapinlahden rau- tatieasemalla. On kerrottu, että Punakaarti miehitti vuoden 1918 alussa Lapinlahden puhelinkeskuksen. Rautatieasemalle oli kokoontunut suuri joukko punaisia odot- tamaan junaa, joka kuljetti Kajaanin sissi- pataljoonaa valkoisten puolelle rintamaa. Mutta kajaanilaiset olivat saaneet vihiä punaisten puuhista ja jäivät pois junasta Honkaniemen sillan tuntumassa.

Nyt Kajaanin sissit piirittivät puoles- taan punaiset. Näin ollen punaisten hanke sai surkean lopun. Yhtään ruumiosta ei tullut. Tämän jälkeen komennon Lapin- lahdella otti suojeluskunta johtajanaan kauppias **Kalle Halonen**. Kajaanin po- rukan mukana oli myös Urho Kekkonen. Tämän asian kertoi kauppias Akseli Höl- tän poika **Veikko**. Veikko lauloi muitten koululaisten kanssa Lapinlahden asemal- la kenraali Mannerheimille Ateenalaisten laulua kesällä 1919.

Otto Selim Nygren oli hyvä puhuja. Häntä pyydettiin juhlapuhujaksi lukui- siin eri tilaisuuksiin. Paksu mapillinen isänmaallisia puheita on säilynyt. Ne on kopioitu kotiseutuarkistoon. Isänmaalli- nen kansanliike lienee ollut lähinnä hän- nen sydäntään. Kuitenkin entiset oppilaat muistivat hänet oikeudenmukaisena ja tasapuolisena opettajana. Esimerkiksi nyt jo edesmennyt **Hilda Ollikainen** muisteli, kuinka opettaja kohteli kaikkia oppilaita samalla tavalla. Jos mahdollista niin joh-

tajaopettajan **Maria**-vaimo oli vielä pide- tympi opettaja kuin miehensä. Perheessä oli kahdeksan lasta.

Nygrenien sukuhauta on Lapinlahden hautausmaalla. Yksi kirkonkylän teistä kantaa nimeä Nygrenintie.

Maija Kahri toimi opettajana Helsingin Kallion kaupunginosassa. Hänen tunne-

tuin oppilaansa oli **Tarja Halonen**.

Kansa ilman historiaa on kuin mies il- man muistia.

Loppukevennys: Ameriikan presiden- tillä on helppo työ: napin vieressä istuu ja appelsiinia syö (Iltasanomien mukaan pre- sidentti Trumpista).

Leo Puurunen

*Heli Laaksosta
voi lukea nyt savoksikin*

Keke mursi savoksi tarinan Joulupatja

Outoja sanoja huastava Laaksonen se runnoilija, jostain Turun puolesta, on keksinä mukavan jouluperinteen ja se on luvanna, että muutii suavat ottoo sen käyttöösä ihan vappaasti, ellei sitten satu olemaa parempia perinteitä tiijossa. Tällä resetillä joulusta tulloo kertakaaikkiaa oi- kein lokosa.

Joulupatjan suap aikaseks silleen, että kun ennen joulua – vaikka siinä uatonuat- tona heti kohta herreemisen jälkeeseen ei mutjaateta päiväpeitettä sänkyyn, vuan ruahataan patja kaikkine tykötarpeineen keskelle olohuoneen latijoo.

Siihen ympärille sitä passoo laitella jos jonniinlaista evästä. Kaikkee sitä mitä on hamstrailtu jostain myyjäisistä, taikka sit- ten joku innokas piparipaistajatuttu on hyvän hyvyyttään niitä tuonna, makkei- sia ja jottin ryypättävöä passoo myös lait- too ja tieteni myöskii tuoreimpia kirjoja.

Siinähan sillä joulupolsterilla, vällyin alla passoo köllötellä vuonvaihteeseen suakka. Välillä passoo kiäntee kylekee taikka joutessaan kirjan sivuja, elikkä jos sattuu ramasemmaan niin joutaa laittoo si- limät luomiin alle. Välillä on kiva hamuta

Kuinkahan murretaiturei Heli Laaksonen tulkitseisi savoa, - otsa rypyssä.

suuhunpantavoo elikkä suklaamakkeisia. Vieraat eivät oo oikeestaan haluttuja, eikä itekkään passoo männä muita häirihtem- mään.

Suap olla iteksee viihtyvä tai sitten parsuhteessa elelevä, taikka sitten oikein perheellinen. Sillä ei oo mittään väliä sillä joulupatja on mahottoman joustava kek- sintö. Uapelin päivän seutuun kun viän- tääntyy immeisten ilomoille, niin sitä on lattaantunna niin täyteen tarmoo, että me- lekeen pittää seinään sittoo kiinni ettei ihan ala hurjaantua. Uskokee huviksenne, että virtoo riittää pitkälle kevväasee suakka.

Heli Laaksosen *Joulupatjan* savonnos
Keijo Karhunen

Kaihomielisten säkeiden julkaisemisesta sata vuotta

Aaro Jalkanen sepitti vuonna 1916 Akoti-ikäviissään Amerikassa Kallavesj-laulun sanat virolaisen **Johannes Kappelin** säveltämään kuorolauluun *Vie-raalla maalla*.

Reliefi Aaro Jalkasesta hänen muistokivessään Puijon-sarvessa.

Kallaves'.

Kallaves! Kallaves!
Järvii' järvi, siinä pes
Sit mun paitan monta kertoo,
Isä järille pit mertoo,
Belmies wartai' tunlastel,
Tiirustel, riijustel.

Kallaves! Kallaves!
Kallis kotarantones!
Siellä päivät puiffelehti,
Siellä kuitat, laivat tehtii,
Purjehtimaa muuaimaa',
Awaraa', merrii' taa.

Kallaves! Kallaves!
Kallis laisarantones!
Siellä paisto sären tulot
Poika ku' wua ontee' tulot,
Siäsket pur ja wes se nii'
Lystisti liplatti.

Kallaves! Kallaves!
Kallis saunarantones!
Siellä hõpys miesten pinta,
Siellä illan rauhoo rinta
Kanttii piälle päiwän thõ'
Kunnes hõ' hetki hõ'.

Kallaves! Kallaves!
Poisja, pois o' antimes.
Tiäli' ei outa poika ruffoo
Siin lämmin kalakulko
Lauwantaisin saunan piäl,
Mitä wief, mitä wief.

Kallaves! Kallaves!
Suarines ja salamines!
Tolko suanen koskaa' ennee
Kiertee Puijonjarwen nennee,
Misjä laivat hunteloo
Kuopijoo, Kuopijoo!

A a r o.

A. Piirikiven (oik. Ado Grenzstein) kirjoittamat alkuperäiset sanat *Üksinda, üksinda, pean võõrsil rändama* (*Yksinäin, yksinäin täytyy pois mun rientämään*) ja kaihomieltä ruokkiva sävellys innoittivat Jalkasen muokkaamaan sanoiksi oman kotiseudun kaipuunsa; *Kallavesj, Kallavesj* lainehti kohta haikeasti vierailla rannoilla.

Mutta milloin laulu ilmestyi Suomesa ja Kuopiossa? Ei sitä näillä nurkilla varmaankaan vielä sata vuotta sitten laulettu. Sanat kyllä julkaistiin sanomalehti Savossa 14.7.1917 — ne ovat luettavissa oheisesta digitaalisesta leikekopiosta — mutta sävelmää ei vielä tunnettu. Merkillä pantavaa on, ettei vielä heinäkuussa 1928 Kuopiossa vietettyjen suurten Savon Heimopäivien sangen lukuisten tilaisuuksien ohjelmissa ollut minkäänlaista mainintaa Kallavesj-laulusta, vaikka muuta savolais-ta sanarrieskoo oli yllin kyllin.

Aaro Jalkanen lähetti Savoon sata vuotta sitten heinäkuussa kaksi murrerunoa: *Kallavesj* -laulun sanojen lisäksi myös runon *Kuopijo' Wappaa Palokunta*. Runojen lähettämistä nimimerkki Aaro perustellee sulkeisiin laittamallaan lauseella *Ku' Wäinölännieme' kenttäjuhlat juolaht miele' Amerikassa*. VPK:n 40-vuotisjuhla oli näet ilmoitettu vietettävän 22.7.1917. *Kallavesj* julkaistiin siis KWPK:n kykiäisenä, järjestyksessä toisena. Ei Aaro Jalkanen silloin arvannut, minkä aseman *Kallavesj-laulu* oli myöhemmin saava. Viimeistään sitten, kun **Matti Lehtinen** levyllä laulun lauloi, siitä tuli kuolematon klassikko.

Lassi Koponen

Lähteet: Kansalliskirjaston digitoituidut sanomalehdet / SAVO, Wikipedia
14.7.1917. Aaro Jalkasen runot

Kuopijo' Wappaa Palokunta.

(Ku' Wäinölännieme' kenttäjuhlat juolaht miele' Amerikassa.)

Ja pöly se peittää Kuopijon laut,
Ja aurinko puuhtaa ja polttaa kun taut
Kun ne Bee Bee Koo' allelit loittaa
Niin tahissa marssia mekoneja
Ja lippuneja, itramahoneja,
Eillä Keltosen pojat soittaa.

Nientä loht kunta läh hiesjä piä,
Muast ei poikaparw millonla' jä.
Niemen nurmet on korreet ja puisto.
Ja kuntos ne kentällä ette ja taa
Nyt piäliöt äfferoa, maršituttaa,
Wäenoiheta koettawat muistoo.

Kun mittälii lenraalit piäliöt o'
Ja miehetti toimesjaa' läh napletsoo'
Watsa ulos ja hartijat siää'.
Mut tulen kans tapella nuijuuttamman'
Ei wetteempee jouksoo — ja sam-
muttammaa' —
Cu muuaima' järellä misää'.

Kun tulen luo piäliöt Wäenjuo, nii'
a Glonoom, Kirtto ja Put Anterhi',
Herra Hiltune', Kipuna, Janna,
Ja Kotine', Linti ja laitti ne muut,
Ja pumpat ja seilit ja ranssikapunt,
Sepä ihme jos tuo ei jo tunnn!

On ohjelmaa paljo, on puhe ja par,
Ja Keltosen pojill' on jano ja war
Kun ne soittaa ja laulaa ja soittaa.
Ja kentällä engitaa' kilipailkaa',
Ja tanosittaa', pufilta pufahellaa',
Mitä mittälii iliwettä koettaa.

Ja immeiset postieroo, tahwia juo,
Ja nuorwat se riijoo, tietääh' tuo',
Ei ne polset wiijastu illää.
Mut toisettee, — nuorollaa' tottapaha'
Lapolaumaja hõ' fitte tuo muuanaa',
Lästen riemu se hõst o' jos mittään'.

Nii', — tulkuu se lesäne sunnuntattii,
Ja aurinko katos jo Puijolattii
Kun kuttii kottii koettaa.
Ja etemmäs aina wua painuu ja jä
Ja hiljemmi tuuluu se torwie' iän
Kun ne Keltosen pojat soittaa.

Miel' hettifen kottuna kiertää se iän
Hi Kunhammäi', Puio' ja Reulamäi' piä',
Se nii' lainosti wiijastu mieltä,
Peitnynenä Kallaves päily ja hõ'
Se kuwat nii' ihmeesti suwalle hõ'.
Ah, ne hiekuun tuijotin sieltä.

A a r o.

Vastonkäämisiä – niitä on aenae ollu

No jo ossoo olla tappista,
tua kansan elämän kuluku,
kevät hölsseellä, sukat märkinä,
eekä järkee oo vieläkkä tullu.
Hätäjälin sae vualit piettyä, ne
suun soetoks lopulta mäen,
voe jytkyjen jytky minkä tek,
ihme se oel, tae aenakii sinne päen.
Nyt pitäes hallitus äkkiä tekaes-
ta, mut ku reekkakii itköö rahhoo,
omat hinkalot tyhjänä kuumajaa,
monet immeeset tykkeevät pahhoo.

Urheelun sarka kovin kuoppaesta on,
siinä häviää tae voettaa,
ee tukkapölyltä taho siästyä,
vaekka kuinka parraasa koettaa.
Tuo jäkiekko, se se vasta peliä on,
ranne katkii ja nenästä ver vuotaa,
jos jonniilaese astian siitä suap,
se seppää on vietävä het suoraa.
Ja pelporukka,--äejän niitä janot-
taa, kaet jokapäevä ee sua juuva,
muutaman tuopin kun siemasoo,
suap kaverit koettiin tuuva.

Oes paljonni meellä kohennettavoo,
kun -keggitä on suutarin lapset -.
portukalille pitäes rahhoo iartoo,
ee kuulu kohta Suomipoejan kapse.
Kumikenkiä ennen kun nokia tek,
- niillä kävel, -kelj kun kelj.
Nyt kun kokovirma muualle myön-
nissä on, — ee vetele tämä peli.
Mut jospa nuo vualilla valitut miehet
voes, ies vähäsen etteesä nähhä,
kysyis kansalta, mittee ne haluaa,
-saes kuulla, kellä on isonpi hätä.

Ykslyytinen

Ei enee ens jouluna...

Naistenlehtien lokakuisissa numeroissa julistetaan joulun valmistautumisen ohjeita. Tämä siksi, ettei vaan kukaan jäisi tästä ilosanomasta sivuun.

Joulun valmistautuminen alkaa yleensä kehotuksella: *kiillotetaan hopat*. Avioliittomme alkuaikoina olen osallistunut tähän ensimmäiseen ja tärkeään joulun valmistautumisen riittin kiillottamalla perheen ainoan hopeisen esineen, kummilusikkani hohtavan kiiltäväksi.

Olen myös osallistunut joulun hankintoihin kuuliaisesti kyseenalaistamatta niitä. Joskus kauan sitten vaimoni lähetti minut ostamaan aattona hedelmiä. Tavailin kauppalistaa ja ihmettelin mihin näin paljon tarvitaan. Kuuliaisesti lastasin kauppaliistan mukaiset ostokset kärryyn. Vielä siinäkin vaiheessa en ymmärtänyt lukeneeni kauppalistaa väärin, kun tuttu kassa totesi, että taidatte tehdä runsaasti hedelmäsalaattia.

Kotona vaimon naama oli näkemisen arvoinen, kun raahasin kaksikymmentäviisi kiloa hedelmiä sisälle keittiöön. Olin tullut vaimon käsialaa väärin, hän tarkoitti viisi kpl eikä viisi kg.

Hedelmät olivat oikein hyviä ja terveellisiä ja niistä pääsivät nauttimaan myös monet tuttavat, talonmies sekä kerrosnaapurit.

Kuusenhankinta

Joulukuusi on tärkeä hankinta. Mikä tahansa ei suomalaisille kelpaa, ei ainakaan jos joulunviettoon tulee ulkomaalainen vieras. Minulla on omakohtainen kokemus kuusen. Pakkasesta johtuen en voinut päätellä, oliko kuusi kaunis vai ei.

Kaikki kaupan olevat puut muistuttivat pakkasessa lähinnä pannukakkuja. Totuus valkeni kuusen suleltua. Kauhea karahka! Vaimon kanssa totesimme, ettei tuollaista kuusen kuvastusta voi näyttää pitkämatkaliselle vieraselle. Sinä jouluna omakotitalon saunassa pääsi lämmittelemään peräti neljä joulupuuta vuoronperään ja naapurit

ihmettelivät hankkeen ilmestyviä pihakuusia.

Tiedän erään perheen joka yrittää hypätä tästä jouluravanyöörästä pois. He halusivat nauttia joulusta Heli Laaksosen joulupatjan tavoin:

Niin, tämä perhe päätti toissa vuonna, jotta seuraavana jouluna siivotaan lattialta vain roskat ja tehdään välttämättömät ruuat. Nautitaan kiireettömästi joulusta ja jätetään kaikki touhotus pois. He päättivät, etteivät vaihda enää tuttavien kesken kukkapuskia tai viinipulloja. Kaikki meni hyvin melkein itsenäisyyspäivään saakka.

Perheen rouva kävi tuttavanaisten kanssa jossain tilaisuudessa. Mitä siellä lie puhuttu? Kotiintulon jälkeen alkoi hopeiden kiillotus ja komeroitten siivous, koska joskus nämä pitää kuitenkin siivota.

Keittiöstä alkoi tulvia herkulliset tuoksut, kun paistettiin joulutorttuita, herrasväen- ja lusikkaleipiä, hillosilmiä ja piparkakkuja ynnä muita leivonnaisia pakastimen täytteeksi. Jos sattuu leivonnaisten ja ruokien valmistaminen alkoi vanhaan malliin.

Sitten ihan vaan siltä varalta perheessä paketoitiin entiseen malliin erilaisia lahjoja ja ostettiin kukkapuskia. Ihan vaan siksi, jos ne kuitenkin sattuvat käymään, niin on varalta antaa jotain.

Männä joulun meni vanhaan malliin valmistelujen osalta. Hopeat kiillotettiin ja komerot siivottiin. Jos sattuu ruokia ja leivonnaisia valmistettiin ja ihan vaan vaaralta lahjoja varattiin kuin ennenkin.

Tapanina perhe piti palaverin ja totesi, että jos ensi jouluna otetaan löysemmin eikä touhoteta. Ovathan joulutortut herkullisia, mutta jotenkin tuntuu oudolta syödä niitä juhannuksena. Nyt siivotaan vain roskat lattialta, ja tehdään juuri sen verran ruokia kuin arvellaan pyhinä syötävän.

Nyt alkaa uusi aika joulun suhteen, me nautimme joulun rauhasta. Enää emme ...

Keijo Karhunen

Savo liittyy Lylyn ja Vapaavuoren kapinaan

Matti Pitko: Savo vapaaksi!

Kulosaaren Kasinon Sun Marine -terassilta aukenee näköala Suomenlahdelle. Savon mafiassa on salainen kokous, jossa julistetaan Savo itsenäiseksi valtioksi.

Miehet ovat pukeutuneet smokkiin, sillä smokki on Savon mafian virkapuku. Savon mafian loistokkuutta korostaa se, että **Eero Heinäluoma** ei ole savolainen.

Piällysmies Lasse Lehtinen on valinnut samppanjan. Se on Krug Clos du Mesnil 1998, vain 1 005 euroa, sillä Savon mafian miehet ovat mielestään Suomen puertoricolaisia köyhiä, jotka pitävät vain hauskaa keskenään.

Myös pormestarit **Lauri Lyly**, **Jan Vapaavuori** ja 19 muuta kaupunginjohtajaa ovat sotajalalla kepun maakuntaudistusta vastaan. Lyly julistaa Tampereen kepuvapaaksi alueeksi paitsi Aitolahden, jossa asuu Lehtisen rouvan sisar.

Suomen Pankin pääjohtaja **Erkki Liikanen** siirtää viikonvaihteessa Suomen Pankin pääkonttorin Mikkeliin. Nimi vaihtuu Savon Pankiksi.

Olli Rehn valittiin Suomen Pankin kakkosmieheksi, joten rahamme ovat pian kahden mikkeliäläisen kassakaapissa.

Uuden valtion viralliseksi kieleksi tulee savo.

Savolaisen sananlaskun mukaan on naapurin vika, jos pitää itseään kehua. Erkki Liikasta kannattaa kehua erityisesti, koska Liikanen pitää siitä.

Savolaisten ja pohjalaisten kehumisessa on se ero, että pohjalaiset ovat aina tosisiaan.

Menkäämme hetkeksi Kasinolle, jossa jaetaan soppaa. Savon mafian miehet ovat tottuneet syömään herroiksi, mutta nyt keittiömies jakaa kauhalla keittoa.

–Ois tässä ollut päivä aikaa keittää se kypsäksi asti, sanoi savonlinnalainen kiekkomies **Hannu Aravirta**. Siellähän kaveri etsii toista.

–Siellä on jokainen kepulainen, notta sinne kuuluu. Ja n’oon sen laatusia kepulaisia, jotta ne ei kypsy.

Muusomalainen Mauri Pekkarinen ilmestyy Kasinolle ja kuiskaa **Paavo Lipposelle**:

–Mis sie tarviit oikein kieroa kepulaisista, tässä siul on sellainen.

Savon tasavallan piällysmieheksi valitaan **Paavo Lipponen**, joka on arvostetuin poliitikkomme maailmalla **Sauli Niinistö**n ja **Martti Ahtisaaren** rinnalla. Tekeillä on Lippotrop-sopimus, jonka mukaan Putinin kaasuputken säätelystä vastaa Savon mafia.

Rahaministerinä toimii Kuopiossa syntynyt **Iiro Viinanen**. Savon rajalle tulevat pahvi-lirot, jolloin rajasta läpi ei uskalla kulkea edes susi.

Lopuksi huumoria: Mäkinen rakastui savolaiseen naiseen ja muutti Kuopioon.

–Olikohan se tosissaan, kysyi meistä joku.

–Oli se. Otti talvirenkaat mukaan.

Kirjoittaja on Aamulehden vapaa kolumnisti ja pakinoitsija.

(Aamulehti 7.10.2017.
Lainaus AL:n luvalla.)

Oikaisu: Lehtemme nro 3/17 sivulla 40 olevassa kuvassa on n Nilsin rovasti Raili Pursiainen, ei Riitta Auvinen. Pahoittelemme nimivirhettä.

Saksittuja

Kokosi:
Marja-Riitta Saastamoinen

Kolme tutkintoa on hyvä alku. Kansanedustaja **Sami Savio** on diplomi-insinööri, filosofian maisteri ja ekonomi.

Savio on syntynyt Mäntyharjulla, mutta lupsakaksi eteläsavolaiseksi häntä ei mielletä.

-Jotakin savolaisuutta on ehkä tallella, sillä minulla sanotaan olevan omintakeinen huumorintaju, hän naurahtaa.

(AL 14.10.2017)

Murre on paskantärkeyden vastakohta. Se on konkreettista. Sisällöstä saa selvän, vaikka ei ymmärtäisi musiikista mitään.

Tulee mieleen historioitsija **Teemu Keskisarja**, joka on kritisoinut yliopistoja kansainvälistymiskiimasta: miksi Suomen historiastakin pitää tutkimukset julkaista englanniksi, niitähän ei lue kukaan.

Ehkä ne pitäisi julkaista murteilla. Myös virkamiesten selvitykset, tavoiteohjelmat ja organisaatiokaaviot pitäisi murteistaa. Saisivat hallintohimmelit kyytiä.

(Anna-Stina Nykänen, HS 8.10.2017)

Lounais-Suomessa hän-pronominin käyttö ulottuu eläimiin – ainakin kotieläimiin – saakka. Suomen murrekirjan teksteistä ja äänitteistä on luettavissa ja kuultavissa, kuinka vuonna 1889 syntynyt kertoja juttelee kissastaan Söpöstä: ”Juu maitoo mää ole hänel antanut – hän syä nii vähä.”

(Erkki Lyytikäinen HS 10.10.2017)

Järjettömät tutkimukset saivat nobelinsa

Tiedehumorilehti *Annals of Improbable Research* on taas jakanut vuosittaiset Ig Nobel –palkinnot tutkimuksille, jotka kuulostavat järjettömiltä ja naurattavat,

mutta panevat sitten miettimään.

Arvovaltaisessa *British Medical Journalissa* on aivan oikeasti julkaistu tutkimus, jossa pohditaan, miksi vanhoilla miehillä on niin isot korvat.

Sveitsiläinen tutkimusryhmä sai palkinnon tutkimuksesta, joka käsitteli Australian aboriginaalien didgeridoo-puhallinsoitinta. Ryhmä osoitti, että didgeridoon soittaminen voi lievittää uniapneasta kärsivien oireita ja vähentää kuorsaamista. Eräs tutkijoista on sittemmin vaihtanut uraa täysipäiväiseksi didgeridoon soiton opettajaksi.

Tämän vuoden huumoripalkinnon saajista mainittakoon vielä tutkimus, jossa selvitettiin magneettikuvauksella, miten paljon jotkut ihmiset inhoavat juustoa.

Huumori-Nobelien perinne on jatkunut vuodesta 1991. Taustalla on vilpittömä pyrkimys ratkaista tieteellinen ongelma.

(HS 18.9.2017)

Rinne ihasteli torilla vauvaa ja kysyi äidiltä, kuka mahtoi olla isä. – En minä tiedä, lapsi tehtiin talkoilla.

(Matti Pitko, AL 2.9.2017)

Tolkun päivät

Poliitikko pohjoisesta kaupungista vaati Stockmannia luopumaan Hullut Päivät –nimestä. ”Hulluista puhuminen vähättelee mielenterveysongelmia ja leimaa ongelmien kanssa eläviä, ja siksi Hullut Päivät on lopetettava.” Kansa on nauranut ehdotukselle ihan hulluna.

(AL 21.10.2017)

Meillä kenenkään ei tarvitse syödä yksin. Kun yksin tuleva istutetaan jonkun tuntemattoman viereen, syntyy usein hyvää keskustelua, mikä luo mukavan tunnelman.

Onko sekapöytiin ohjaaminen Savossa kenties muuta Suomea helpompaa?

-Oli ilo huomata, kuinka nopeasti siihen totuttiin. Ehkä se on täällä helppoa, kun

porukka on muutenkin leppoisaa, **Kantelinen** sanoo.

(Kuopiolaisen Urban-ravintolan pitäjä Anssi Kantelinen, AL 4.11.2017)

Antti Heikkisen mummolle viimeiset vuodet olivat vaikeita. Huumori säilyi silti loppuun asti.

-Mummo sanoi kuolinvuoteellaan, että siitä olen tyytyväinen, ettei minulla ole vihamiehiä. Viimeinen kuoli viikko sitten.

(Mummo-kirjan tehnyt

Antti Heikkinen, IS 28.10.2017)

Kieli löytää alkupuolen kuplintansa. Heikkisen henkilöt telkkuavat ja nylkkyävät, kuupoilevat ja koplottelevat. Joku on pitkäksi jätetyn kannoin muotoinen, toinen puhuu kuin lehmänkello, ja kolmas heiluu penkillä kuin maitohammas.

(Mummon kieli kuplii, AL 22.10.2017)

Carl Barksin *Aku Ankka* –klassikko-sarjojen albumille haettiin slangiversiota. **Sami Garamin** käännös *Rotsi on mun byysat* toi maineen aivan armoitettuna standantajana.

Stadilaisia ilahduttivat myös Canonin kopiokoneen ohjeen, HSL:n reittioppaan ja *Kesäpäivä Kangasalla* laulun slangiversiot.

Tuon laulun vanha versio sattuu olemaan Pirkanmaan maakuntalaulu, josta Garamin tekemä *Kesäs böndel* ei Kehäkolmosen pohjoispuolella kaikkia naurattanut.

”Kangasalla ihmiset syyttivät minua kansallislaulunsa raiskaamisesta. Se oli hienoa aikaa”, Garam myhäilee.

(HS 30.10.2017)

Yksi kerjuupäivä vuodessa riittää

Jos omat ideat ovat loppu, kannattaa idea varastaa kaverilta. **Tahko Pihkala** varasti baseballin amerikkalaisilta ja eikös vain, kohta kaikki pohjalaiset syöksyivät pesälle.

Reippaina varkaina suomalaiset varastivat myös targon argentiinalaisilta.

Jos targon vielä jotenkin tajuaa, halloween-kerjuupäivä on aivan turha laina Amerikasta. Lapset kulkevat Harry Potter –hattu päässä ovelta ovelle kinuamassa karkkia. Annetaan muiden pitää halloweeninsa. Meille riittävät pääsiäisnoidat eli trullit.

(Sosiaalipsykologi, tietokirjailija Janne Viljamaa, HS 3.11.2017)

Kittilän kunta: Vapaaehtoisia?

Viimeisimpien tietojen mukaan hiihtohissipoliittisen kriisikunnan ohjaksissa on kunnanjohtajan viransijaisen varahenkilön vuosilomasijainen. Seuraavaksi virkapöydän taakse asettunee tämän näköispainokseksi kloonnattu stunt-näyttelijä.

(AL 22.10.2017)

”Nyt puhuvat suomalaismiehet: Haa-veiden kumppani – ei kiroile tai naura kuin hyeena.

(IL 23.9.2017)

Rakettimies ja huru-ukko

Yhdysvaltain presidentti ja Pohjois-Korean johtaja ovat siirtyneet ennennäkemättömälle herjausten tasolle. **Donald Trump** on pilkannut Kimiä ”itsemurhasta tehtävissä olevaksi rakettimieheksi” ja **Kim Jong-Un** Trumpia ”mielenvikaiseksi huru-ukoksi”.

(SK 39/29.9.2017)

Ei olutta vaan virttyneitä verkkapuskaita

-Ja tietenkin juopuminen. Kun jääkiekon MM-kilpailut viime keväänä käytiin Pariisissa, tuntui kannattajille Suomen heikosti alkaneita kisoja suurempi järkytys olleen se, että jäähallista ei löytynyt oluttiskiä. Hohhoijaa.

Jalkapallokentän viereltä voi löytää saman punaiseen ja virttyneeseen seuran verryttelypusakkaan pukeutuneen kan-

nattajan vuodesta toiseen, vaikka joukkue olisi pudonnut kolmanteen divisioonaan saakka.

Heistä meidän pitäisi ottaa oppia.

(AL 17.9.2017)

Sille pitäisi olla oma sana, miltä ihmisestä tuntuu, kun hän on viettänyt viikon pari vieraillla mailla ja nyt saapuu lentokentän lähtöportille, missä odottaa koneellinen suomalaisia kanssamatkustajia. Sana *antikliimaksi* ei tunnu riittävän.

Suomalaiset töröttävät siinä passit valmiina, mykkinä kuin kalat, ja katsovat tulijaa silmissään tyhjä ilme, joka on sävyllään hieman loukkaantunut, jopa syyttävä.

Suu on mitään ilmaisematon viiva.

Kepeä, yleiseurooppalainen *bonjour* kuulee huulillesi.

Muistat, että ai niin. Eihän meillä kuulu tervehtiä.

(Katja Martelius, HS 17.9.2017)

Aamulehti linjasi, että lakkaa käyttämästä teksteissään piilomaskuliinisia ammattinimikkeitä. Vielä iltapäivällä ajatelin ajattelemattomuuttani, että kyse on asiasta johon tuskin tulisin törmäämään päivittäin.

Mutta kuinka ollakaan. Näitä sukupuoliväritettyjä titteleitämme vilisee teksteissämme kuin ajokieltokylttejä Hämeenkadulla. Tähän mennessä olen joutunut miettimään jo pääni puhki, mitä teen nimismiehelle, kirkkoherralle, lakimiesnaiselle, kotiäitivuosille, selvitysmiehelle, Euroopan parlamentin puhemiehelle ja puliukolle.

(Vesa Laitinen, AL 18.9.2017)

Aki Kaurismäki: viinavitsillä sisään

Cannesin elokuvajuhlien pomo ranskalainen **Thierry Fremaux** muisteli **Aki Kaurismäen** kertoneen, että kun Suomessa päivät ovat talvella lyhyitä, ihmisistä tulee murheellisia, ja siksi suomalaiset juovat. Ja entä sitten kesä? Silloin päivät

ovat Suomessa pitkiä, ihmiset iloisia, ja sitten suomalaiset vasta juovatkin.

(Veli-Pekka Lehtonen, HS 19.9.2017)

Kattonnääs Tampereelta!

Heikki Väänänen, 76, muutti Tampereen Härmälästä Kanadaan 17-vuotiaana nuorukaisena.

Hän on asunut Thunder Bayssa Kanadassa lähes 60 vuotta. Tampereen murre taittuu kuitenkin niin komeasti, että sitä harvoin kuulee Tampereellakaan.

-Puhun näin kun innostun. Lempinimeni on Kattonnääs, Väänänen kertoo.

(AL 21.9.2017)

”Olen harrastanut roller derbyä Helsinki vuodesta 2013. Pelissä harhautan joukkuekavereiltani jännityksen pois viäntämällä helevetin levveetä savvoo.”

”Perheeni rempsakka savolaisuus, mieheni merkilliset puujalkavitsit ja ystäväni räiskähtelevät höpöttelyt auttavat arjessa.”

(Toimittaja Anni

Saastamoinen, HS 21.9.2017)

Tohtoriksi professori **Matti Samuli Pääkkönen** (1933-2017) väitteli vuonna 1971 Helsingin yliopistossa äännehistorian alaan kuuluvalla väitöskirjalla, joka käsittelee Oulun seudun murteen konsonantistoa.

Pääkkösestä tuli murteen suurkerääjä. Ilman Pääkköstä ei Oulun yliopistossa nykyään olisi laajamittaista suomen murteiden ja puhekielen tutkimusta. Hän toi 1970-luvun lopussa Ouluun myös sosiolingvistiikan, ja laitoksessa alettiin tutkia murteiden muuttumista.

(HS 25.9.2017)

Piäni liha oli kaataa Sepon

67-vuotias olkahislainen **Seppo Raiso** on Tampereen kiälen maisteri. Hän voitti kilpailun jossa testattiin tampereen kiälen tunteista.

Hän työskenteli 26 vuotta Helsingin

Hakaniemessä. Kerran hän näki vanhan naisen kaatuvan Hakaniemen atorilla ja huusi, että ”ny mummu mukkas rotvallireunaa”. Eivät ymmärtäneet.

jauheliha=piäniliha

talonmies=latari

wc=losso

rupisammakko=ruppi

aviomies=toi

mikä hätänä==mikä ny o?

virhe=ham

voimakas tuuli=myteri

(Tampereelainen 20.9.2017)

On outoa etteivät demarit itsekään usko menestykseen presidentinvaalissa. Ehdollehan kammettiin varsinainen poliittinen sähikäinen, **Tuula Haatainen**, rempseä, savolainen kansannainen Stadista.

(Pekka Ervasti, SK 36/8.9.2017)

Suomen kielessä jo pitkään elänyt –is johdin juhlii uutta kultakauttaan.

Miksette tarjoaisi syksyn sukujuhlisanne tai kissan ristiäisissä karjiksia muniksella? Lämpimänä ruokana toimii paahtis tai loimis kermiksien kera. Kasvissyöjien vaihtoehto on luonnollisesti härkiksestä tai nyhtiksestä tehty bolis. Makeiksi sopivat pikkikset ja kakkikset, korvikset ja muut pullikset sekä kuivis. Palan painikkeeksi tarjoillaan tietysti kahvis ja konjis.

Jos juhlinta jatkuu pikkutunneille asti, seurauksena voi olla vanha tuttu morkkis.

(Elli-Noora Virkkunen, HS 24.9.2017)

Koirat lähtivät omin luvin junaan. Nainen ja mies löysivät koirat ja toivat omistajilleen.

Koirien junaseikkailu sai onnellisen lopun. Todennäköisesti kimurantein tilanne oli lopulta koiria kaitseneille matkustajille, joiden on pitänyt selittää työpaikoiltaan, miksi he ovat myöhässä.

(HS 29.9.2017)

Sieltä tulee lisää pötköjä. –Ei, kala-kauppias ei ole alkanut nimitellä asiakkaitaan. Paperikääröstä paljastuu pötkönen, suolainen ”kalamunkki”, johon höpsähtäneet asiakkaat ovat saaneet oman lempinimensä.

(AL 30.9.2017)

Aamulehti ottaa käyttöön sukupuoli-neutraalit tittelit ja korvaa mies-päätteiset ilmaisulla, joka ei paljasta sukupuolta. Kiellettyjen listalla ovat eduskunnan puhemies, talonmies, kirkkoherra, oikeusasiamies, palomies, Miss Suomi, luottamusmies, virkamies ja lakimies.

Ex-tapparalainen **Veli-Matti Savinainen** ehti pakoon Venäjälle.

(Matti Pitko, AL 19.9.2017)

Kouluttaja **Marsa Luukkonen** luottaa huumorin voimaan. Koomisia esimerkkejä ei tarvitse keksiä itse: lehdet, tiedotteet ja muut tekstit vilisevät niitä.

Hassu vaikutelma voi syntyä monin eri tavoin, kuten yhdyssanoissa tai sijamuodoissa kompuroinnista. Esimerkiksi ruokalistan ”mummonlihamureke” ei välttämättä herätä ruokahalua.

”Kerran näin uutisotsikon ’Rattijuoppo pakeni t-paidalla’. Siitä tuli mieleen lentävä matto.”

Hän kertoo esimerkiksi lapsesta, joka oli kuunnellut radiota ja kertonut kauhuissaan vanhemmilleen, että nyt ”pannaan lapsille pääpaino”.

(HS 11.10.2017)

”Kait yksi tuollainenkin voi olla”, sanoi piispa **Paavo Kortekangas** tutkittuaan **Ali Kulhian** ennen tämän pappisvihkimystä 1988. Alttarin edessä pappi laittaa ämpärin päähänsä.

-Ämpärikohupappi saarnaa pöntössä, kuuluu kumea kommentti. Paitsi nokkelia heittoja Ali Kulhia harrastaa pakkaa sekoittavia tempauksia. Juuri nyt hän hyppii kyykyhyppyä kirkon käytävällä. Ne

havainnollistavat taukojumppavideoita Akaan seurakunnan Facebook-sivuilla. Huumorin kanssa pitää ymmärtää, missä ja miten sitä sopii käyttää, Kulhia vaka-voituu.

(AL 25.10.2017)

Tuleva työpaikka oli suurin houkutin muuttaa Tampereelle, kun **Pauliina Aho-kas** tuli Tampere-talon toimitusjohtajaksi vuonna 2012. Seuraavaksi hänet sulatti kaupunkilaisten avoin asenne.

Sutkin karjalaisen ja ylypiän pohjalaa-sen savolainen tytär pääsi osaksi kaupunkia saman tien.

(AL 1.10.2017)

Röngällä on tapana mainostaa savolaisia sukujuuriaan ja toisaalta kasvuvuosisiaan Outokummun Kuusjärvellä. Saipa mies maakunta-asenteestaan hiljakkoin Vuoden ulkopohjoiskarjalaisen tittelin.

(Uutisankkuri Matti Rönkä valitsee Tieto-Finlandian, AL 7.11.2017)

Aapine saa hyvälle tuulelle

Kylläpä **Atso Almilan** säveltämä **Heli Laaksosen Aapine** saa hyvälle tuulelle! Kapellimestariprofessori, monessa mu-

siikinlajissa kieritelty oopperasäveltäjä Almila ei **Azo** oli juur oikkia ihmene tarttumaan lounaismurteella kirjoitettuun ABC-kirjaan.

(HS 15.11.2017)

Niklas Herlin oli hyvä muttei muita parempi

Suomalaisia syytetään usein kateelliseksi, mutta kyllähän suomalaiset hyväksyvät sen, että joku on rikas tai kaunis – vaan ei sitä, että hän rupeaa sen vuoksi pitämään itseään parempana kuin muut. Ryhdyin huvikseni laskemaan, kuinka monella verbillä suomen kielessä kuvataan tällaista parempana pitämistä: leuhkia, kehuskella, isotella, kukkoilla, rehennellä, rehvastella, mahtailla, leveillä, prameilla, pröystäillä, kerskua, kerskailla, pöyhkeillä, pöyhistelä, brassailla, keulia, elvistellä, tärkeillä, lesoilla, päteä, leijua, ylpeillä, ylvästellä – ja varmasti monta muuta, joita en muistanut.

Tasavertaisuus on suomalaisille tärkeä arvo. Siksi me tykkäämme **Niklas Herlinin** kaltaisista ihmisistä, jotka omalla elämällään vahvistavat, että tavallinen arki ja reilu meininki ovat parasta maailmassa.

(Saska Saarikoski, HS 26.10.2017)

Mannerheim Runnilla

”Ikävöi ihminen, taa ajan paikan ja tuonenkin laineen.

Rannalta tuskien nää pyhä tähtesi yli yön ja aineen.

(Eino Leino: *Ikävöi ihminen*)

Marsalkka **C. G. E. Mannerheim** on valittu Suomen historian kautta aikojen merkittävimmäksi henkilöksi. Hän oli aikansa julkisuuden henkilö – kosmopoliittinen aatelinen vapaaherra, josta on kirjoitettu lukuisia kirjoja. Niinpä ei ole ihme, että myös iisalmelaiset halusivat käsitellä aihetta. Varsinkin kun Mannerheim vietti kesäänsä 1919 Runnilla sisarensa **Sophi-**

en kanssa.

Kun Suomi itsenäistyi 6.12.1917, Suomessa ei ollut omaa armeijaa. Kohtalon ivaa on siinä, että Suomi ajautui veriseen sisällissotaan punaisten ja valkoisten kesken tammikuussa 1918. Mannerheimia - tsaarin kenraalia - tarvittiin Suomessa johtamaan valkoisen hallituksen joukkoja. Saksasta palanneet jääkärit muodostivat Mannerheimin armeijan rungon. Jääkäreiden tavoitteena oli ajaa venäläiset pois Suomesta. Mutta vapaussota kääntyikin sisällissodaksi valkoisten ja punaisten kesken. Sota ratkesi Tampereella punais-

ten katkeraan tappioon huhtikuussa 1918.

Kesällä 1918 Mannerheim sairastui es-panjantautiin Ruotsissa ja tapasi elokuussa ”Kitty” Linderin. Oikeisto havitteli Suomesta kuningaskuntaa. Mutta hanke raukesi, kun Saksa hävisi maailmansodan. Mannerheim valittiin Suomen valtionhoitajaksi. Hän allekirjoitti Suomen hallitusmuodon, jonka mukaan Suomi oli tasavalta. Eduskunta valitsi heinäkuussa 1919 tasavallan ensimmäiseksi presidentiksi 143 äänellä lakitieteen professori **K. J. Ståhlbergin**, kun vastaehdokkaana ollut Mannerheim sai ”vain” 50 ääntä.

Kenraali kirjoitti jäähyväispäiväkäs-kynsä ja palasi Helsinkiin 1919. Matkalla lähes kaikilla rautatieasemilla hänen otettiin vastaan kukkien ja laulujen kera.

Esimerkiksi Lapinlahden asemalla koululaiset lauloivat Ateenalaisten laulua ihaillemalleen kenraalille. Lotat ja suojeluskuntalaiset ojensivat kukkia. Joka puolella maata vastassa oli laaja kansanjoukko ja perillä Helsingissä 7500 suojeluskuntalaisen paraati. Mannerheim ilmoitti presidentille kieltäytyvänsä ylipäällikkyydestä.

Kesää 1919 Runnilla

Mannerheim vietti kesäänsä 1919 Runnin kylpylässä sisarensa Sophien kanssa. Tästä ajasta kertoo musiikinäytelmä Viraton vapaaherra – Mannerheim Runnilla 1919. Musiikinäytelmän ohjaaja Heli Löytynoja on valinnut Rajattomien a cappella -musiikkia sinne, minne pelkät sanat eivät yllä.

Runnilla Mannerheim sai tiedon, ettei häntä valittu presidentiksi. Sotilas oli vaila virkaa, asemaa jollaisessa oli tottunut olemaan. Katri Valan sanat *Villihanhessa* ja Eino Leinon lyriikka *Ikävöi ihminen* johdattivat kuulijat hyvin suomalaiseen kulttuurimultaan. Ari Honkanen Mannerheimin roolissa ja Marjatta Miettinen Sophiena tekivät yhtä hyvää työtä kuin Kivisessä tiessä Juhani Ahona ja Venny Soldanina.

Naiset kuin harmaana eminenssinä

Naiset olivat Mannerheimille tikapuita menestykseen. Pietarissa rikkaan ruhtinas Arapovan tytär **Anastasia** avioitui Mannerheimin kanssa ja maksoi tämän velat. Perheeseen syntyi **Anastasia** ja Sophie. Poikavauvan kuolema koski kovin isän sydämeen.

Puolassa ruhtinatar **Maria Lubomirskaka** menetti sydämensä Mannerheimille. Kenraalin tytär **Kitty Linder** kuitenkin lienee ollut rakkain henkilö kenraalille. Jäin kaipaamaan hieman enemmän runnilaista paikallisyäriä. Kenraalin tyköistuva univormu olisi vielä kaivannut ratsuväen upseerin kiiltäviä ratsusaappaita.

Jouko Jauhiaisen ja Pirkko Fallesenin käsikirjoittama musiikinäytelmä päättyy Väinämöisen profeetallisiin loppusanoihin Kalevalassa: Annapas ajan kulua, päivän mennä, toisen tulla, taas minua tarvitahan, uuen Sammon saattajaksi. Mannerheim tarvittiin Suomen ylipäälliköksi sodan sytyttyä 30.11.1939 - ja sodan päättyttyä 1944 kahdeksi vuodeksi Suomen kuudenneksi presidentiksi poikkeuslailla.

Näytösisännät ovat tehneet mahtavaa kulttuurityötä. Musiikinäytelmä on oiva lisä Suomen satavuotisjuhliin. Mannerheimista löydettiin inhimillinen ihminen: aviomies, rakastaja, veli, isä.

Jos olisin Jumala tai Kekkonen, pyytäisin ryhmää esiintymään Runnia suuremmalle kuulijakunnalle – esimerkiksi Eino Säisä -saliin. Esitys Runnilla oli nappisuoritus. Iisalmesta ihmeen hyvää – toteutui jälleen kerran.

Kultainen helääh ihmisen ikävöivän sielussa kieli.

Etsimys elää, maaksi kun maatu jo tyytyvän mieli.

(Eino Leino: *Ikävöi ihminen*)

Leo Puurunen

Suomalaisia tähtihetkiä

Kyllä maailma on pieni. Sanonta tulee mieleen kun asunnon vuokraajan kanssa Australiassa tulee puheeksi maamista tulemme.

-Ou jee, kyllä Suomi tiedetään. Isoisä on tullut Suomesta ja isä osaa vielä aavistuksen verran suomea.

Nimestä **Ben Williams** ei olisi tuollaisista osannut arvata. Erikoista noin suomalaisittain on, että isällä ja pojalla on aivan sama nimi. Eihän semmoiset seikat tietysti vuokrahintaa huojentaneet koska bisnes is bisnes, mutta tuttavuuteen ja sukulaisten tapaamiseen kylläkin.

Perhe oli alun perin Joensuusta kotoisin ja Jatkosodan jälkeen 1945 päättänyt lähteä kahvinviljelijäksi Etelä-Amerikkaan.

No, tuumasta toimeen. Oli hankittu vanha laiva, joka päätettiin kunnostaa matkaa varten. Innostuneita lähtijöitä oli yhteensä yksitoista. Laivaa ryhdyttiin kunnostamaan ja palkattiin asiansa osaava asentaja. Mutta kaikki ei mennyt aivan putkeen. Asentaja sortui hurvitteluun ja kulutti remonttirahat viinaan. No jotain kai onnistuikin koska laiva starttasi matkalle, mutta särkyi heti alkumatkasta ja joutui rantautumaan Ruotsiin.

Laiva myytiin ja suunnitelmista luovuttiin. Perheen pää meni töihin Volvolle ja tienasi matkarahat vaihtuneeseen kohteeseen Australiaan. Pohjoisessa Australiassa on vahva suomalaisten siirtokunta kaivoskaupunki Mount Isassa, jonne perheen isäkin hakeutui ja pääsi tuttavien avustuksella kaivokseen töihin.

Olosuhteet kaivoksessa ja koko alueella ovat varsin kuumat ja tukalat ja työvoiman saanti on siksikin haasteellista. Kaivoksen johto antoi perheen päälle eli tarinan kertojan isoisälle lainan, jolla hän saattoi kustantaa perheensä muuton Mount Isaan.

Taipaani on maailman myrkyllisin käärme.

Joensuulaisista Aittoloista Williamseiksi

Elämä lähti rullaamaan oikein mukavasti. Palkka oli hyvä ainakin suomalaisittain ajatellen. Lisävaroja saatiin opaalien etsinnästä, johon koko perhe osallistui.

Vuosien saatossa menestys jatkui ja perheellä oli tuottoisa kuorma-autofirma kaivoksen ajoissa. Mutta ajat pakkaavat muuttumaan ja niin Aittoloidenkin perheessä. Sukunimikin muutettiin Williamsiksi, ainakin osa perheestä. Liike lopetettiin ja siirryttiin Brisbaneen ja sen lähetyville aivan muunlaisiin töihin.

Vuokrauksesta alkanut tuttavuus johti sukulaistapaamiseen ja siellä erityisen mielenkiintoinen henkilö oli **Juha Aittola**. Hän puhui aivan hyvää suomea ja se vaikutti varmasti myös kiinnostavuuteen. Englannin puhuminen on hankalampaa vaikka hatussa olisi kielitaitoa parantavaa taikajuomaakin.

Juha kertoili vilkkaasti perheen vaihteita ja oli todella ilahtunut mahdollisuudesta puhua suomea. Hän oli tavallaan tyytyväinen elämäänsä Australiassa ja elämäntilanteeseensa. Jälkeläisiäkkin oli siunaantunut. Australian hieno ilmasto oli tietysti erityisen myönteistä. Hän mainitsi kuitenkin, että Australiassa elävät Maailman vaarallisimmat myrkkykäärmeet.

Komentajakapteeni Olavi Aittola toimi mm. Vesihäisi-sukellusveneen päällikkönä.

Sergei Lisin "Kettunen" toimi upotetun S7:n päällikkönä.

Hän kertoi tapahtuman joka oli jäänyt erityisesti hänen mieleensä.

Hän oli mennyt omakotitalon keittiöön ottamaan välipalaa ja avannut lusikkalaitikon. Sinne oli luikerrellut kaikkein myrkyllisin, tappavan myrkyllinen Australian taipaani. Hän oli hitaasti... hitaasti peräytynyt ovela ja huutanut vaimolleen, että tuo kiireesti haulikko ja tarkasta, että molemmat piiput ovat ladatut. Näin tapahtui ja laatikossa edelleen päättään äreästi nostellut taipaani oli lähtenyt autuaammille metsästysmaile.

Lusikat siinä oli lennelleet ja keittiöremonttia melkoisesti mutta henkikulta säästy. Ohjeeksi kaupunkiinkin hän antoi, että älkää hämärissä kuljeskelko ruohikoissa ja vältelkää lehtikasojen potkimista. Hämahäkkien paijaamista kannattaa vältellä.

Edelleen hän kertoili sedästään **Olavi Aittolasta**, joka oli toisen maailmansodan aikana kapteeniluutnantin arvoisena upseerina suomalaisen Vesihäisi-nimisen sukellusveneen päällikkö ja upotti torpedolla venäläisen sukellusveneen S7:n. Sukellusveneestä saatiin kolme vankia, jotka saivat olemaan tornissa.

Sukellusvene Vesihäisi Suomenlahden laineilla valmiina sukeltamaan.

Sotilaallisesti merkittävin oli vihollisaluksen päällikkö 3. arvoluokan kapteeni **Sergei Lisin**. Hän oli korkea-arvoisin merivoimien saama vanki.

Lisin oli ovela mieheksen ja ristittiinkin myöhemmin "Kettuseksi" jatkuvasti muuttuneiden tarinoiden vuoksi. Hänet vapautettiin 1944 parin vuoden sotavangin jälkeen ja palautettiin Neuvostoliittoon jossa hän kuitenkin sai karkotustuomion Siperiaan vangiksi antautumisen vuoksi.

Komentajakapteeni Olavi Aittola sai saksalaisen Rautaristin **Adolf Hitlerin** henkilökohtaisesti ojentamana. Juha Aittola kertoi, että sedän upseerimiekka ja mitalit ovat hänellä tarkasti tallessa ja niitä sovittiin kuvattavaksi seuraavalla käynnillä. Mukava olisi käydä mukavia ystävällisiä ihmisiä uudestaankin näkemässä. Mutta kun se Australia on pikkuisen syrjässä Nilsiästä katsellen. Samanlaisia ihmiset ovat vain väri vaihtelee.

Suomella oli jatkosodassa käytössään viisi sukellusvenettä tässä esiintynyt Vesihäisi, Iku-Turso ja Vetehinen, jotka olivat

isompia 500 tonnin sukellusveneitä. Lisäksi oli kaksi pienempää Saukko ja Vesikko. Näistä jälkimmäinen on museoitu Suomenlinnaan ja muut romutettu rauhan-sopimiksen artiklojen mukaisesti.

Suuremmissa sukellusveneissä oli 30 hengen miehistö ja niissä oli kuusi torpedoa ja kannella kaksi tykkiä ja it-konekivääri. Ne pystyivät sukeltamaan noin 75 metriä syvälle ja toiminta-aika pinnan alla oli maksimissaan 20 tuntia. Saksalaisittain ajatellen pieniähän ne olivat suomalaiset silakat joulukaloiksi mutta omien U-venneiden innostamiseksi palkittiin suomalaisiakin.

Tätikin puhui ja kirjoitti vielä suomea

Mielenkiintoinen tapaaminen jatkui vielä myöhemmin, jolloin vierailimme vajaan sadan mailin päässä aunt Ednan luona, joka osasi myös suomea ja harrasti kirjoittamista. Tuotoksiaan hän esitti vanhusten palvelutalolla suomea osaaville vanhuksille. Hänen puolisonsa oli skotti ja kielensä vielä kiharampaa. Nuoremman polven suomen taitaminen oli melko täydellisesti unohtunut.

Mainio maa, jossa olisi mukava elää mutta menkööt nyt tämä elämä näin.

Matti-Juhani Töyräs

Lähteet:
Melkko:Suomen sukellusveneet
Juha Aittolan haastattelu.

* Kööhä on sillon rikas kun maha on täännä.

* Yksi isä elättää yheksän poekoo, mutta yheksän poekoo ee elätä yhtä issee.

* Kun ee voe siäriä pitentee, niin pittää hametta lyhentee.

* Naiminen vie puol älyä viisaalta, mutta tuhmalta koko älyn.

Entisaejan joolu-uatto

Oli jotain haukattava pientä ja suolaista aamulla suuhun, jotta voi keskittyä ennen parasta joulua kaikkeen muuhun.

Oli naapuri käynyt jotain jouluista kotiin tuomassa, leivän ja suolaa, jotka annettiin lahjaominaisuudessa.

Aina antaminen ei ollut useinkaan tuilla mielessä, vaan ihmisten välittämisen ja siksi käytiin kylässä.

Ei ollut juuri puhelimia, vaan jalkapattikka tai hevosia, joilla matkaa tehtiin ja yhteydet lähimmäisiin pidettiin.

Karjakin joulutunnelmaan

Oli karja hoidettu, kun tultiin ja oli käytö navetalla, oli hevonen pilttuussa nyökätten mielellä jouluisalla.

Siinä puhelit lehmille, antaen hevoselle palasokerin, vähän lehmiä ja hevosta harjasit, Polle ilosta hirnaisi.

Sieltä käyskelit tupaan sekä kengät uunille ne laitoit, jouluiset ruoat ja leivonnaiset tehtyinä tuoksuina haistoit...

Siinä puhtaus kuului kaikkialta myös huoneiden seinistä, oli pestyt matot ja metsän tuoksu nousi uudesta kuusesta.

Satukirja ja jouluradio herkistivät tunnelmaan

Siinä tunsitte kuin satujen suuret herkkimät hetket, siinä perheenne jutuun teki muistorikkaat retket...

Mummot ja ukit olivat luonnostaan monessa mukana, ja heidän kanssansa kiiri lasten iloiset äänet kirkkaina.

Tuvan keinu keinui lasten lapset olivat kiikkujoina, mummojen/ukkien juttujen parhaina kuuntelijoina.

Jouluhetkeä, ja kiikun natinaa ja niin paljon hetkiä muita, ei kiikkunne voinut

kertoa ajanpatinassaan edes uteluista.

Jouluaikaan oli matka, kun joulurauha radiossa julistettiin, riidat ja epäsuola oli unohdettava jo pois-kun uusiuduttiin, haudoille kaikki matkasitte, sekä lähimmäisiänne ajattelitte.

Hiljaisuudessa pysähdytte, ja haudoilla hiljaa rukoilitte, sytytätte kynttilät läheisille, sekä terveisiä kerroitte.

Sinne jalkaisin matkasitte, jos muuten ei matka käynyt sinne, jonne monet läheisenne ovat siunatut, ja nyt rukoillaan, että jokaisella tänäänkin olisi ruokaa aikaa joulurauhaan.

Savusauna iltahämärässä

Lumi narahteli jalkojen alla varsinkin jouluaattona, kun kimmelsivät tienoot ja hanki niin jouluntuntuksena.

Siinä kävelitte edestakaisin välillä pihan ja tutun tuvan, jokainen tiesi, että odotettu joulu oli saapunut uuskuvaan.

Mitähän kaikkea siinä miettiäkään ainiin mahdoit, ja mitä kaikkea vielä ennen saunaa ennättää katsoit.

Olihan savusaunan häkälöylyt pois siinä heitettävä, ja ennen saunaan menoa istuinpaikat harjalla pestävä.

Siinä sitten kun saunaan viimein juoksujaakaa kiiruhtit, Oli niin hyvä se vanhan savusaunan oma kotilöyly...

Se ei mitään haitannut, jos oli niin paljon liikaa lämmintä, kera vastalla huiskutellen vain painettiin seljät köyryyn...

Kuinka ihanaa oli pestä ja hangata puhtaaksi hiestä pinta, sekä kaiken nautinnon jälkeen hieroa kuivaksi rinta...

Siitä käyskellä sait tupaan nuttuun vain käärittynä, vaikka liki uuninkupeeseen hetkeksi itses sysättynä.

Kuurankukat välkehtivät

On lämmin jouluruoka, joka on katettu jo pöytään, pian joulunhelmassa kaikkea hyvää yhdessä syödään.

Siinä jouluista virttä ja laulua radiosta

hiljaa kuulet, on virittynyt hella, jossa leiskuivat niin lämpöiset tulet.

On pikkuinen lapsesi, joka on tuutunut jouluiheen uneen...syttyi äidin sydän kuin rauhaan aivan jouluisuuteen.

Siellä oltiin vain, kissat rompotteli syötyään pankolle ain, Jeesuksen syntymämuisto ilmassa ja puheissa jouluaikain..

Kuurankukkia oli siellä seinällä ikkunoiden ruuduissa, ovathan kauniita jouluhetkiä, jotka säilyvät aina muistoissa.

Voi sitä kirkasta, välkehtivää loisteen hopeista määrää, kynttilöiden lepattaessa elävöisesti siihen jouluhämärään.

Ne kutsuvat muistot luoksenne kera tuhansin kimalluksin, Sirkutuksin kävi takana ikkunain tienoot, kera jouluisin uksin.

Tuvassa hiljentyneenä aina olitte katsellessanne ikkunaan päin...talvenlinnut kun napsivat kauralyhteistä jyviä kiirehtäin.

Salme Watjus
Leppävirrta

Anna hyväntuulen tulvia sisällesi

Marraskuun lopulla vietettiin kansainvälistä Hyvänpuhumisenviikkoa (20. – 26.11.2017).

Hyvänpuhumisen hymyilevällä viikolla ajatuksiemme, puheitemme ja toimintojemme perimmäisenä päämääränä on saavuttaa ONNELLISUUS

Hyvänmielen tunteiden luominen itselle ja läheisille nyt ja aina.
Hymyillään
– hymy on peilimme maailmaan!

Jopes

Ainoa kiukonmäkeläinen, josta **Eemil Halonen** on tehnyt pronssipatsaan, oli Jopes. Jopes eli **Joel Paavalinpoika Paldanius** oli vammainen, joka oli vapautettu armeijan palveluksesta – oli ”ruunuraakki”. Hänen vaimonsa oli **Kristiina Korhonen**, jota kutsuttiin Rispoksi: ”Kun sinä oot niin pikkuinen ja ootat lasta.” ”Ontto se on pienikin putki” – oli Rispon vastaus.

Kerrotaan, että Kiukonmäen päällä seisova riihi oli joutunut Junnun perillisten – neljän talon yhteiseksi omaisuudeksi. Pirttimäen omistajalla Antti Kasurisella oli ahos riihessä. Apulaiseksi puintiin -riihikasakaksi - hän oli saanut Jopeksen. Antin ”peähän jylykähti tehdä koeruutta” Jopekselle. Antti kertoi emännän tekevän Jopeksen herkkua - naurispuuroa. Jopes ryysti hätäisesti kahvin ja kiirehti hymyssä suin ahokselle. Mutta pöytään ilmestyikin piimävelliä. Sitä Jopes ei suostunut syömään, vaan köllähti syömättä penkille loukkaantuneena – häntä oli petetty. Tällä tavalla hän ”kosti” Antille.

Jopeksella oli kaksi poikaa: **Aapeli** ja **Sakari**. Kyläläiset käyttivät nimiä: Jopes Aapeli ja Jopes Sakari. He olivat kiertäneet maailmalla ja olivat herrasmiehen näköisiä. Rovasti Parikka ajoi Aapelin jätkäinkoulusta – rippikoulusta - ulos supliikkimiehen ”röyhkeän” vastauksen takia.

Aapeli joutui Kuopiossa asepalveluksessa vaikeuksiin väitettään saaneensa sotilaskoulutusta Venäjän Puna-armeijassa. Hän kertoi taistelleensa Venäjällä Judenitsia ja Koltsakia vastaan. Hän sanoi piilottaneensa kultaa Venäjälle. Aapeli palautettiin epäluotettavana Suomeen, missä hän kuoli epämääräisissä olosuhteissa. Sukulaiset ketoivat, että Aapelilla oli pistohaava kainalon alla.

Sakari nauroi sihisemällä. Hän oli kaivanut ojan Pirttisuolle. Keskelle suota on

kasvanut isoja puita, jotka ovat muistona Sakarista.

Jopes meni naimisiin Aatilan isäntä Aatin sisaren **Kristiinan** kanssa. Vihki-reissulla Pyysuolla tuli riitaa Aatin ja Jopeksen kanssa. Matti Paldanius kertoi, että Jopes sai selkäänsä ja sitten taas jatkettiin matkaa. Jopes sai vaimonsa perintönä mökin, Aatulan - nykyisen Timperin. Timperi oli rakennusmestari Heikki Ruotsalainen. Kalle Haatainen tapasi Jopeksen kuistilla ja kysyi: Mitä mies aattelee? Jopes vastasi: Ei yhtään kunnon aatosta.

Venäjän vallan aikana sotaväen komentokieli oli venäjä. Äksiisissä osasto huusi upseerille tervehdyksen: Raataset rattaat ravissa makkoo (ven. straatvuitje!).

Aati oli ahkera. Hän kehui: Kolome akkoo on otettu yönseutuhommina ja loukut katoivat vielä kotimatalla. Aati hoiti voimaperäistä viljelyä. Hän haki kirkonkylältä huussin aluset kotiin pakkasella riiheen. Riihi lämmitettiin ja makki sekoitettiin tuhkan kanssa. Työssä apuna oli Jopes. Niinpä Alli Halonen, kuvanveistäjä Eemil Halosen leski, mainitsi radiohaastattelussa Jopeksen ammatiksi ”lantakuski”.

Kuvanveistäjä Eemil Halosen jälkeläisten puolesta tohtori Anneli Kaukinen antoi luvan Jopeksen rintakuvan julkaisemiseen Pohjois-Ollikkalan kyläkirjassa. Jopes, 1906 - patinoitua pronssia - on esillä Eemil-taidemuseon näyttelyssä 2017.

Alli Halonen mainitsi radiohaastelussa, että Eemil oli taitava psykologi, joka ”rakastui” malleihinsa. Hän näki sielun hienoutta kansanhemisissä – esimerkiksi Jopeksessa. Jopes oli komea, pitkä mies – mutta köyhä.

Jopes vieraili usein naapureissaan ison lapsilaumansa kanssa: ”läksi näyttämään maailmaa lapsilleen”. Samalla vieraille tarjottiin ruokaa – mikä olikin vierailun pohjimmainen tarkoitus. Näin tuli hyvä mieli molemmille.

Leo Puurunen

Vuoskokkoos ja Savon murremestaruuskilipaelu

Murremestaruuskilipaelu pietään
17.3. 2018 puolilta päevin (klo 12.00)
Pohjois-Savon liiton Muakuntasalissa
Sepänkatu 1:ssä 2 krs.

Ensin yritetään pitte
Savon Kielen Seura ry:n
vuosikokkoos siinä
yhentoesta tietämissä (klo
11.00) ja siinähan pitäs käsitellä sääntöjen miäreemat
asiat. Kokkooksesta vielä
tuonnempana.

Vielä ite kilipaelusta

Murremestaruuskilipaelussa taas kysytään savolaesta puhetaetoo.

Kilipaelu on avoin kaekille hyväpuhheesille immeisille ja nimenomman savon murteen ossoojille. Sääntöjä on tarkastettu nii, että mestaruutta voep tavotella vuan kolomessa kilipaelussa. Tämä niät antaa tasapuolisemmat mahdollisuudet uusille kilipaelijoelle. Muuten säännöt oovat entiset.

Tarkotus on löötee luontevia murteen puhujia, ei niinkään uluko- ja sisälukijoita, vaekka taetohan se on sekkii. Esitystä voep elävöettöä rekvisiitalla, mutta kohtuuvella.

Kilipaelu käävään kahessa osassa. Ensmäeseks jokkaaisella kilipaelijalla on kolomen (3) minnuutin puhheenvuoro itekunniin ihtesä etukätteen valihtemasta ja valamistamasta aeheesta. Tyyly on vappaa.

Toesessa osassa tuomaristo, jossa on kokeneita murteen tulukihtijoeta, huastattaa kilipaelijoita, mitäpäähä nyt kylymiltään hoksoovat kysyv.

Tavotteena on luonteva murteellinen puheilimasu, eekä mikään sisäluku. Tuomariston parraaks arvioema puhuja suap vueks 2018

Savon murremestarin arvon ja tiploomin!

Tervetulloo kilpailijat ja yleisö huastamaan ja kuuntelemaan laavantaena 17.3. 2018 klo 12. Kilipaelioehin passoes ilimottautua etukätteen vaekkapä **Tuula Ollilalle** puh. 044 549 9230 taekka [pirjotuula.ollila\(at\)gmail.com](mailto:pirjotuula.ollila(at)gmail.com). Ilimottaatua voep myös kilipaelupaikalla viimestään puol tuntia ennen kissoo.

Matti taputteli ohimennessään tiskaamasa olevaa vaimoan. Tämä kivahti:

- Mittee sinä siinä oekeen kápälöet?
- Hallitustunnustelujahan minä tässä vuan.

S.V.(Tampere)

SUTKAUS

nurkkavitsi, on elävää savolaista sanallista perinnettä ja samalla myös vääräntämätön todiste kunkin ajan arvoista ja sattumuksista. Se on palsta, jota kaikki lukijat saavat olla vapaasti toimittamassa. Lähetä oma sutkausehdotuksesi osoitteella Savon Sanomat/sutkaus, PL 68, 70101 Kuopio tai sähköpostitse lukijansanomat@savonsanomat.fi

**SAVON
SANOMAT**
savonsanomat.fi